

თმარ შუდრა

ბიოგრაფიული

ნარკვევები

2015

მეცნიერების ისტორიის საქართველოს
საზოგადოება

თ მ ა რ უ შ უ დ რ ა

ბიოგრაფიული ნარკვევები

*ეძღვნება თსუ მაღალი ენერჯიების ფიზიკის
ინსტიტუტის დაარსების 35-ე წლისთავს*

თ ბ ი ლ ი ს ი – 2015

რედაქტორი: პროფ. რ. ჩიქოვანი, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, მეცნიერების ისტორიის საქართველოს საზოგადოების პრეზიდენტი, საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი.

რეცენზენტები: ალ. კვინიხიძე, ფიზ.-მათ. მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ირ. ავალიანი, ფიზიკა-მათემატიკის დოქტორი

კორექტორი: ნოდარ ზედელაშვილი

დაკაბადონება: ნინო ჭულუხაძე

*ელექტრონული ვერსიის (ო. შუღრა, მოვონებები, თბ., 2010წ.) გადა-
მუშავებული გამოცემა*

*წიგნში გამოყენებულია ფოტოდოკუმენტები ო. შუღრას პირადი არქი-
ვიდან, თსუ მაღალი ენერჯიების ფიზიკის ინსტიტუტის არქივიდან,
აგრეთვე ფოტოკორესპონდენტთა ფოტოგრაფიები. ფოტოების ნაწი-
ლი ქვეყნდება პირველად*

უკ (UDC) 821. 3531-94
შ-939

ISBN 978-9941- 0-6504-0
©შუღრა ო.ს. 2014

ს ა რ ჩ ე გ ი

ელექტრონული ვერსიის რედაქტორის წინასიტყვაობა	3
რედაქტორის წინასიტყვაობა	4
შესავალი	5
უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტზე	8
დუბნა. მოსკოვის ოლქი (1966-1970წწ.)	12
თბილისი. ინსტიტუტის გახსნამდე (1970-1979წწ.)	26
ინსტიტუტის ღირექციაში (1980-1996წწ.)	38
ნებისყოფა (აკადემიკოსი ნოდარ ამაღლობელი) ...	53
ხასიათი (აკადემიკოსი ალბერტ თავხელიძე)	68
კურნატოვის მოადგილე (მ.გ. მეშჩერიაკოვი)	73
პროფესორი ვლ. კეკელიძე	78
ბოლოსიტყვაობა	80

ელექტრონული ვერსიის რედაქტორის წინასიტყვაობა

*ზეციურის დელამიწაზე განხორციელების
მცდელობა ყოველთვის ჯოჯოხეთს იწვევს
კარლ პოპერი*

ავტორი ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჯერ პრობლემური ლაბორატორიის, ხოლო შემდეგ მაღალი ენერგიების ფიზიკის ინსტიტუტის შექმნის და ჩამოყალიბების უშუალო მოწმე და მონაწილეა. ის იყო ავტომატიზაციის ჯგუფის უფროსი, ინსტიტუტის სწავლული მდივანი, შემდეგ კი – წამყვანი მეცნიერ თანამშრომელი.

წიგნში კარგადაა გადმოცემული ეპოქის არომატი – თვალსაჩინოდ და რეალისტურადაა აღწერილი სამეცნიერო დაწესებულებების თანამშრომელთა ყოფა, სამუშაო ატმოსფერო, მათი მენტალიტეტი და ისტორიული ფსიქოლოგია.

განსხვავებით სხვა ჟამთაღმწერელთა „საიუბილეო ლაქირებული ქრონიკისგან“, შეიქმნა ეპოქის ცოცხალი დოკუმენტი, დაწერილი კარგი („ჟურნალისტური“) ენით, სადაც ავტორი არც თავის თავს არ ინდობს და არც სხვებს.

ჯერ კიდევ არის საშუალება, ალგადინოთ და შეგუნარჩუნოთ ისტორიას მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრის ქართველ ფიზიკოსთა სახეები, წმინდა ადამიანური შტრიხები. უფრო მეტიც, ეს ჩვენი მოვალეობა და აუცილებლობაა.

ამჟამად, ალბათ საქართველოს რთული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამო, ჩვენი კულტურის ამ ასპექტს ყურადღება არ ექცევა. თუმცა, იმედია, მომავალში მოგონებების საარქივო კულტურას საზოგადოება თავის კუთვნილ ადგილს მიუჩენს.

ისტორიის მეცნიერებათა
დოქტორი,
პროფ. **ვახტანგ გურული**
თბილისი, 2010 წ.

რედაქტორის წინასიტყვაობა

„ბიოგრაფიული ნარკვევების“ გადამუშავებული და დამატებული, ნაბეჭდი გამოცემა (2014წ.) ეხება საქართველოში ფიზიკის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეტაპს – ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მაღალი ენერგიების ფიზიკის ინსტიტუტის ორგანიზაციას და მის შემდგომ განვითარებას.

წიგნში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა ღუბნის საერთაშორისო ინსტიტუტში იმ წლების ქართული სათვისტომოს ღვაწლს და იქ მოღვაწე, მსოფლიოში აღიარებულ ფიზიკოსთა დახასიათებებს.

განსხვავებით გავრცელებული „შშრალი“ ისტორიული ნაშრომებისა, ავტორი დიდი სითბოთი იხსენებს თვით ამ ისტორიის შემქმნელთა საქმიანობას (მომსახურე პერსონალის ჩათვლით), მათ პიროვნულ ხასიათებს, ჩვენთვის დღემდე უცნობ ცხოვრებისეულ დეტალებს, რის გამოც წიგნი დიდი ინტერესით იკითხება.

რასაკვირველია, ავტორის შეფასებები ზოგჯერ სუბიექტური, კატეგორიულია და მას ყოველთვის ვერ გავიზიარებთ. მაგრამ, უდავოა ერთი: საქართველოში მეცნიერების მდგომარეობიდან გამომდინარე, ასეთი წიგნის დაწერა მხოლოდ მისასალმებელია. ომარ შუდრას ღვაწლი ამ მხრივ დასაფასებელი და მისაბაძია, რადგან აუცილებელია საქართველოში მეცნიერების (ამჯერად, ფიზიკის) განვითარების რეალური სურათი შევუნარჩუნოთ მომავალ თაობას.

პროფ. რაფიელ ჩიქოვანი

შესავალი

*Меж датами рождения и кончины
(А перед ними наши имена)
Стоит тире, черта, стоит знак минус
А в этом знаке жизнь заключена*
Э. Рязанов

ჩვენს საუკუნეში მკითხველი საკმაოდ ინფორმირებულია და შეუძლია მოვლენების დამოუკიდებლად შეფასება. როცა საქმე ისტორიულ მოვლენას ეხება, მკითხველს არა მხოლოდ ავტორის მზა, ჩამოყალიბებული აზრი აინტერესებს, არამედ თვითონაც სურს შეაფასოს წაკითხული (რადგან ისტორია, როგორც ბალზაკმა შენიშნა, ყალბდება სწორედ იმ მომენტში, როცა ის იქმნება).

ფიზიკოსთა ჯგუფი:

*დოც. გ. ჭილაშვილი, პროფ. ა. თავზელიძე, აკად. ნ. ბოგოლიუბოვი,
დოც. ვ. შელესტი, პროფ. ი. ვაშაკიძე, პროფ. ვ. ჭავჭავანიძე,
... (?), დოც. ი. ბუღაგოვი, დოც. რ. სალუქვაძე. თბ., 1969 წ.*

თუ მკითხველს მოეჩვენება, რომ ზოგიერთ ადგილებში მოგონებებს ძალზე პირადული ხასიათი აქვთ, შეუძლია გაიხსენოს აღიარებული პროფესიონალების – აკად. ლ. ლანდაუს¹, მუსიკოს მ. როსტროპოვიჩის² შესახებ მათი მეუღლეების, აკადემიკოსების: ლ. პონტრიაგინის, გ. შახნაზაროვის, ანრი რუხაძის და სხვათა ყოფითი დეტალებით სავსე გამაოგნებელი მემუარები.

თითქმის ნახევარი საუკუნეა გასული, და აღწერილი ეპოქის ადამიანთა უმეტესობა უკვე იმ, უკეთეს ქვეყანაშია. რასაკვირველია, ისინი, როგორც თვით ავტორი, არ იყვნენ უნაკლო პიროვნებები. ამიტომ, ან სიმართლე უნდა დაწერო, ან არაფერი (ყველაზე უარესი კი ნახევარსიმართლის წერაა).

კიდევ ერთი მიზეზი - ცნობილია რომ, „ეშმაკი დეტალებში იმალება“ და მე დარწმუნებული ვარ, რომ დიდი საქმეების წარმატება თუ ჩაშლა სწორედ ამ „წვრილმანებზე“ დამოკიდებული, მაღალი თანამდებობის იქითა, ადამიანურ ფაქტორზე, თავისი პატარა სისუსტეებით. შეიძლება ეს „წვრილმანები“ დიდი ისტორიისათვის არც ისე მნიშვნელოვანია, მაგრამ ცნობილია ძალიან მცირე წრისათვის (ან იქნებ, საერთოდ, მხოლოდ ჩემთვის...).

მოგონებების წერა ყოველთვის ძნელია (მით უმეტეს, როცა მისი სრული ვერსიის გამოქვეყნებისგან თავს იკავებ). ხელახლა იხსენებ წარსულს..., მოქმედებს ნერვებზე, განწყობაზე. სულ ცდილობ, წვრილმან კინკლაობაზე არ და-

იყვანო დიდი საქმე, რადგან გახსოვს, რომ „ღათვს ვინც კლავს, ტყავიც მისია“.

ეს წიგნი პირადი გამოცდილების პრიზმაში ჩვენი საზოგადოების ზოგიერთი პრობლემის განხილვის მცდელობაა. წარსულის ინტერპრეტაციისას ავტორს უხდება, თავის თავზე, თავის დამოკიდებულებაზე ბევრი საუბარი, მაგრამ ასეთია თვით ჟანრის ბუნება. მე მაინც ვცდილობდი, ყველგან ფიქსირებული ვყოფილიყავი, როგორც „გვერდითი“, „სამსახურებრივი“ ფიგურა.

ისტორიაში უსამართლობის დატოვება არ შეიძლება. რაც არ გამოგივიდა, ისიც არ უნდა დამალო, რადგან ახალი თაობა მხოლოდ შეცდომებზე სწავლობს.

მაშ ასე, წარმოშობით (მამის გვარით), მე დასავლეთ უკრაინიდან ვარ; ენით, კულტურით, მსოფლშეგრძნებით – ქართველი; აღზრდით – იმერელი; განათლებით – რადიოფიზიკოსი და კიბერნეტიკოსი; მოწოდებით – პედაგოგი და ორგანიზატორი; გონების წყობით – მეცნიერი; გატაცებით კი – ტურისტისტი, ჟურნალისტისტი და ოფის-მენეჯერი. ასეთია ჩემი ავტოპორტრეტი.

უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტზე

*Надо любить людей,
но не говорить им об этом
Сент-экзюპერი*

1959 წელს სკოლა ოქროს მედალზე დავამთავრე და უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტზე გამოცდები ჩავაბარე.

რადიოფიზიკის ჯგუფში ვსწავლობდი. რამდენიმე კარგი ლექტორი გვყავდა: პროფ. გივი ხუციშვილი, დოცენტები ალექო იშხნელი, გურამ ჭილაშვილი, ივანე ვაშაკიძე, უფროსი მასწავლებელი არკადი ქურჩიშვილი. 1961 წ. ფიზიკის დიდ აუდიტორიაში ვესწრებოდი ნილს ბორის, ნ. მუსხელიშვილის, ი. ბერიტაშვილის საჯარო ლექციებს. სამწუხაროდ, არ მომისმენია ისეთი ცნობილი პედაგოგების ლექციები, როგორებიც იყვნენ პროფესორები: ვაგან მამასახლისოვი და მათე მირიანაშვილი. ვერაფერი გავუგე დოც. გოგი ალექსანდრიას (ცნობილი მოჭადრაკის მამა). მისი „სამიანი“ მათემატიკურ ფიზიკაში ისე განვიცადე, რომ ფიზიკაზე ხელი ჩავიქნიე და გეოფიზიკის სპეციალობაზე გადავედი, შემდეგ კი კიბერნეტიკამ გამიტაცა და დავამთავრე ფიზიკის ფაკულტეტი კიბერნეტიკის განხრით.

ჩვენი (კიბერნეტიკის) კათედრის გამგე დოცენტი გივი ქანთარია იყო – სიმპათიური, ენერგიული, სუფთად ჩაცმული, უცოლო. კარგად ვსწავლობდი და რამდენიმე ამხანაგთან ერთად სადიპლომო შრომაზე კიევში გამიშვა. სამუშაოზე განაწილებისას კი კიბერნეტიკის კვლევითმა ინსტიტუტმა (დირექტორი ვ. ჭავჭავანიძე), კათედრაზე წარმოადგინა 30–

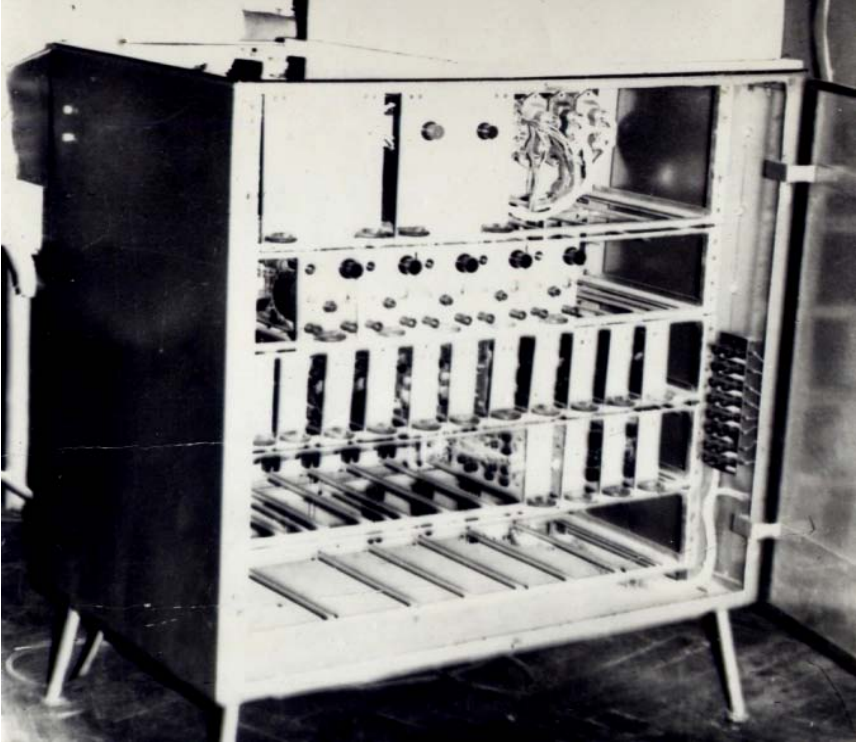
კაციანი, „აღმოსავლური წესით“, ნაცნობობით შედგენილი მოთხოვნა, რომელშიც მე, ფრიალოსანი, არ შევიღოდი.

თანაკურსელები

1964წ. ნოემბერში კიევიდან, სადაც კიბერნეტიკის ინსტიტუტში (დირექტორი აკად. ვ. გლუშკოვი) სადიპლომო შრომას ვაკეთებდი, ამხანაგებზე ადრე ჩამოვედი. უნივერსიტეტის ბირთვული ფიზიკის ლაბორატორიაში, როგორც შეთანხმებული ვიყავით, უხელფასოდ დავიწყე მუშაობა. დიპლომის დაცვა დეკემბერში შედგა. იანვარში კი პირველი ხელფასიც ავიღე.

იმ წლებში ფაკულტეტის დეკანი დოც. გურამ ჭილაშვილი იყო. ჩემთან ერთად ოთახში მუშაობდნენ: იური თევზაძე, თამაზ საჩალელი (ჩემი თანაკურსელები), ციალა იოსელიანი და ნოდარ ანობაძე.

*ლაბორატორიაში აწყობილი
პირველი „ნახევრავტომატი“, 1965წ.*

ნოდარ ამაღლობელი, მაშინ მეცნიერებათა კანდიდატი, 33 წლის იყო, დაოჯახებული, მეორე შვილი ჯერ არ ჰყავდა. რადგან შტატები არ გვყოფნიდა, ნაბეჭდი პლატების მონტაჟზე სკოლის მაღალი კლასის მოსწავლეებს ვიწვევდით. მათ შორის იყო შოთა ვაშაკიძე, შემდგომში პროფესორი, რომელიც დიდი ხანია ცხოვრობს ამერიკაში, 2005-2006 წლებში კი ი.ჯავახიშვილის უნივერსიტეტის რექტორობის კანდიდატიც იყო.

მეზობელ ოთახში კი ფიზიკა-მათემატიკის მეცნ. კანდიდატის, რეზო სალუქვაძის ჯგუფი მუშაობდა: ინჟინერ-კონსტრუქტორები ჯემალ ბაკაშვილი, ვადიმ შვარცმანი, გაიოზ ერაძე, ფიზიკოსი ტარასი ყორბესაშვილი და ყოფილი პედაგოგი ფრიდონ თათრიშვილი. გაიოზ ერაძემ, რომელიც ნიჭით უდავოდ ყველაზე მაღლა იდგა, რამოდენიმე წლის შემდეგ ვერ მოითმინა „ამაღლობელ-სალუქვაძის დიქტატი“ (მისი სიტყვებია), აჯანყდა და პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში გადავიდა. გახდა ცნობილი გამომგონებელი, პროფესორი. მისი გვარი ხშირადაა პრესაში.

სარდაფის სართულის ნახევრადბნელ ოთახში ვმუშაობდით. ყველანი ახალგაზრდები ვიყავით და უკეთეს ცხოვრებაზე ვოცნებობდით. მე ძალიან მინდოდა სწავლის გაგრძელება ასპირანტურაში – რუსეთში, მშობლებისგან შორს კვალიფიკაციის ამაღლება. ეს ახალგაზრდობის საერთო ეგოიზმია, დამახასიათებელი ყველა ეროვნებისთვის და ერთდროულად, ისტორიის მამოძრავებელი ძალაა.

დუბნა, მოსკოვის ოლქი (1966-1970წწ.)

Люди нелепы. Они никогда не пользуются свободой, которая у них есть и требуют той, которой у них нет
Нильс Бор

1965წ. შემოდგომაზე ნ. ამალლობელმა შემომთავაზა სერპუხოვოს ამარქარებელზე (დაბა პროტვინო) იური პროკოშკინთან და იური პოპოვთან სტაჟირება (ასპირანტურა). ი. პროკოშკინი თბილისელი იყო და შემდეგ აკადემიკოსი გახდა, ი. პოპოვმა კი მალე ლენინური პრემია მიღო.

პროტვინო ჯერ კიდევ მშენებლობის პროცესში იყო, ამიტომ მე გამიხარდა, როცა საბოლოოდ, ხანგრძლივი მივლინება დუბნის საერთაშორისო ცენტრში შემომთავაზეს.

ქ. დუბნაში თბილისიდან ზაფხულში ჩავედი. გამანაწილეს ყველაზე პრესტიჟულ საერთო საცხოვრებელში, ორსართულიან სახლში – ფოლიო-კიურის ქუჩაზე. დერეფნის ბოლოს, ე.წ. „ქართველების ოთახში“, ადგილი არ იყო და როგორც „აზიატს“, კუთხე უზბეკების ოთხკაციან ოთახში გამომიყვეს.

თეორიული ფიზიკის ლაბორატორია. 1965წ.

კარგი ბიჭები იყვნენ, მათ შორის ტოლიბი (შემდგომში პროფესორი, უზბეკეთის ცკ პირველი მდივნის, შ. რაშიდოვის სიძე) და მაქსუდი (სამარყანდის უნივერსიტეტის მომავალი პრორექტორი). მეზობელ ოთახებში მცხოვრები ამხანაგებიც დღეს ცნობილი მეცნიერები არიან: ბაქოელი აკადემიკოსი – რუფატ მირ-კასიმოვი, პროფ.: ვ. გარსევანიშვილი, ჯ. ხუბუა, ლ. ლლონტი და სხვ.

ნაჭირავებში ან სხვა საერთო საცხოვრებელში ცხოვრობდნენ მომავალი პროფესორები: ა. კვინიხიძე, ფ. ტყეშუჩავა, ლ. სლეპჩენკო, მ. ელიაშვილი, შ. ვაშაკიძე, ი. თევზაძე, მ. მესტვირიშვილი, თ. გრიგალაშვილი, შ. შოშიაშვილი, გ. რჩეულიშვილი, მ. ჯღარაკავა, ვ. ალიზაძე.

*მარცხნიდან: ა. კვინიხიძე, მ. ელიაშვილი, ზ. კერესელიძე, ლ. ლლონტი, ... (?)... ლ. სლეპჩენკო, ფ. ტყეშუჩავა, ი. შულრა, მ. ჯღარაკავა, ნ. კუციდი, მ. ჩავლეიშვილი.
სასტუმრო „ღუბნა“-სთან 1969წ.*

ჩემი ხელმძღვანელი იური კარჟავინი (სიმპათიური გარეგნობის ახალგაზრდა მეცნ. კანდიდატი, ავტომატიზაციის განყოფილების გამგე), რამდენიმე თვით გახლდათ მივლინებით ჟენევაში. კვირა დღე იყო. ლაბორატორიაში კაბელით ინფორმაციის გადაცემის ახალ პროექტს ვამზადებდი. შენობაში მარტო მე ვიყავი. ამ დროს შემოვიდა ი. კარჟავინი. დაინტერესდა პროექტით, გაიტანა თავის ოთახში და ათიოდე წუთში მასთან საბუშოლად გადასვლა შემომთავაზა. ცხადია, რომ გადავსულიყავი, მეტი ხელფასი მექნებოდა, მაგრამ უნივერსიტეტის ღალატი გამოდიოდა, ამიტომ უარი ვუთხარი ... შემდეგ კი, უფროსი ინჟინრის ნახევარგანაკვეთზე შევთანხმდით. ასე ვიღებდი ხელფასს ასპირანტურის სტიპენდიასთან ერთად 1970 წლამდე.

ი. კარჟავინი (დვას) ექსკურსიაზე

უზბეკებიდან მალე ოთხადგილიან ოთახში გადავედი, სადაც სულ ორნი ვიყავით. შემდეგ კი მომიხდა ბინის დაქირავება, რაც დიდ პრობლემას წარმოადგენდა ღუბნაში. ი. კარაჯაინმა, ჩემი თანდასწრებით სთხოვა საერთო საცხოვრებელზე ლაბორატორიაში მოსულ თვით ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილეს. მის პასუხზე: Нет мест, я даже физикам ГДР отказал, ი. კარაჯაინმა იუმორით უპასუხა: Он тоже из ГДР -Грузинская Демократическая Республика.

ვეელას გაეცინა, მაშინ გავრცელებული ანეკდოტი გაგვახსენდა: Поезд отправляется из Тбилиси в Советский союз.

ღუბნა 1967 წელს, „ბერას“ 3-სართულიანი სახლები

ნაქირავებ ბინაში შხაპი არ იყო. ხშირად მიწვევდა საერთო საცხოვრებელში შეპარვა, შემდეგ ი. თევზაძესთან მოსვენება და გარეთ საღამოს 10სთ-ზე მინუს 20-30 გრადუსიან

ყინვაში ავტობუსის ლოდინი. ალბათ, ახალგაზრდობის გამო, თორემ ახლაც მიკვირს, როგორ არ გავცივდი ასეთ პირობებში. უბრალო გრიპით ჩაწოლაც კი პრობლემა გახლდათ – თორემ ვინ იყო ან სადილის გამკეთებელი ან წამლის მომტანი? გამოსავალი... თბილისიდან ხელოსნებისთვის გამოტანებული, საწოლის ქვეშ მუდამ მტვრიანი, რამდენიმე არყის თუ სპირტის ბოთლი ეწყო (რადგან, სასმელს საერთოდ არ ვსვამ დღემდე). სიცხიანი, ძლივს ვახერხებდი ბოთლის გამოღებას, საცობის მოხსნას... ეს იყო ჩემი სადილიც, ვახშამიც და წამალიც. მეორე დღეს კი თავს უკეთ ვგრძნობდი და ასე დავდიოდი სამსახურში.

წამყვანი მეცნიერები, აკადემიკოსები კი ორსართულიან კოტეჯებში ცხოვრობდნენ, სადაც, რატომღაც, ეზოში ბალახი ყოველთვის მოუთიბავი იყო. ავტომანქანა „ვოლგის“ გარდა ეზოში პატარა კატარღა – გლისერიც ჩანდა. თუმცა ეს არავის უკვირდა და სამსახურში მაინც ველოსიპედით დადიოდნენ. კოტეჯები უბრალოდ იყო მოწყობილი და დერეფნებში „ბუნებრივი ცხოვრების სტილი“ იგრძნობოდა: რეზინის ჩექმები, თევზსაჭერი ბადეები, ჩოგნები, წყლის თხილამურები და ა.შ... პარკეტი, ე.წ. „ხრუსტალი“ და „ევრო-რემონტი“ მე იქ არ მინახავს. მთელ ქვეყანაში აღიარებული „ბირთვული ფიზიკის“ სახელმძღვანელოების ავტორებს, მოსკოვის უნივერსიტეტის ლექტორებს, ავტორიტეტის გარეგნული ატრიბუტიკა უბრალოდ, არ სჭირდებოდათ.

მეცნიერთა კოლექციები

თბილისის შემდეგ ძალიან გამიჭირდა პატარა ქალაქის ფსიქოლოგიის შეგუება, სამსახურის დერეფანში მთელი დღე რომ ხელავ ადამიანს, იგივეს ხელავ სასადილოში. სადამოს, როცა დღის შთაბეჭდილებებს გინდა გამოეთიშო, იგივე თანამშრომელია კინოში, სკვერში.

დუბნაში, იმ წლებში 15 ათასი მოსახლე იყო (2008 წ. 30 ათასი გახდა. მეორე, საქარხნო ნაპირის ჩათვლით კი – 60 ათასი)³.

უფრო პატარა ქალაქია ფიზიკოსთა მეორე ცენტრი სერპუხოვოს ახლოს – პროტვინო, რომელზეც ასეთი ანეკდოტი მიამბეს: დუბნაში, შენობიდან გამოსვალ თუ არა, შენზე ჭორი მაშინვე ვრცელდება, პროტვინოში კი – შენობიდან გამოსვლამდეო...

დუბნაში განსაკუთრებული მომარაგება იყო, ცხოვრება კი ძალიან იაფი, ჩემი ორმაგი ხელფასი სად წამელო, არ ვიცოდი (ნაქირავები ბინა 25 მანეთი ღირდა).

ახლა ძნელი წარმოსადგენია მაგრამ, როდესაც 1956წ. ქალაქის სახელზე კამათობდნენ, მეცნიერთა წინადადება

„ლეპილოვი“ ან „მეშჩერიაკოვი“ იყო, თუმცა მოსკოვმა მდინარის სახელი – ღუბნა დაამტკიცა (წინა წლებში კი დასახლებას ღუბნო ერქვა). ჭკვიანური გადაწყვეტილება იყო, რადგან 2000წ., როცა ღუბნის მშენებლის, ლეპილოვის ძეგლის დადგმა უნდოდათ, წამყვანი მეცნიერები წინაღობები იყვნენ, რადგან ის, ფაქტობრივად, დამონებულ პატიმართა ბანაკის უფროსი გახლდათ⁴. ლეპილოვი ავტოავარიაში გარდაიცვალა.

იმ წლებში გარდაიცვალა მსოფლიოში თავის დროზე უდიდისი სინქროფაზოტრონის შემქმნელი, აკად. ვ. ვექსლერი. დავესწარი მეცნიერებათა აკადემიიდან მის გამოსვენებას. კუბო გამოიტანეს: აკადემიის პრეზიდენტმა მ. კელდიშმა⁵, აკად. მილიონშჩიკოვმა და სხვებმა.

აკად. ვ. ვექსლერი (მარჯვნიდან მესამე)

მ. კელდიშის დედა – სკვორცოვა თბილისელი იყო. მამით კი ბოშურ-პოლონური წარმოშობა ჰქონდა (ამიტომაც იყო შავთვალწარბა). მას შემდეგ, რაც ამერიკელებმა მთვარეზე

კოსმონავტები გაუშვეს და საბჭოური კოსმოსური პროგრამა სამარცხვინოდ ჩამორჩა, მ. კელდიშმა ჯერ განცხადება დაწერა წასვლაზე, შემდეგ კი დეპრესია დაეწყო და თავისი აგარაკის გარაჟში, მანქანის გამონაბოლქვით, თავი მოიკლა. მილიონშიკოვმა კი (რომელიც მუდამ სახეაწითლებული იყო ხოლმე), იმდენი გააკეთა, რომ ავტოავარიაში მოხვედრილ აკადემიკოს ლ. ლანდაუს საავადმყოფოდან შინ გადაყვანა შუა ზამთარში მოითხოვა. ლანდაუს ეზოში სეირნობისას ფეხის თითის მოყინვისგან ჯანმრთელობა შეერყა და მალე გარდაიცვალა.

ვ. ვექსლერი 14 წლის ასაკში გაექცა დედას და კომუნაში ცხოვრობდა (ვექსლერი მამინაცვლის გვარია). მეუღლე მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი ჰყავდა. გასაიდუმლოების გამო, მისი აღმოჩენა ვერ წარადგინეს ნობელის პრემიაზე. 56 წლის ასაკში, მეორე ცოლთან შვილი შეეძინა. თვითონ კი 3 წელიწადში გარდაიცვალა. დაკრძალვისას, ახალგაზრდა, 25 წლის შავკაბიან გოგონას დანახვაზე საზოგადოება სამწუნხაროდ, ოხუნჯობდა: „60 წელს მიტანებული ქმარი უყვარს, თუ მისი დატოვებული ქონებაო?!“

ისევე, როგორც ევროპაში, დუბნაშიც სამსახურში ველოსიპედით სიარული მოდაში იყო. ერთხელ, საპირველმაისო დემონსტრაციის შემდეგ ტრიბუნაზე ავედი, ჩვენი დირექტორის მოადგილის, ნ. გოვორუნის⁶ სანახავად. მას შარვლის ტოტზე... სარეცხის ხის საჭერი ეკიდა – ველოსიპედის გაპოხილი ჯაჭვისგან დასაცავად...

იმ წლებში, ქალაქში ქურდობას ადგილი არ ჰქონდა. ერთხელ, სასტუმროს წინ ველოსიპედი მთელი ღამით დამრჩა. დილით, ბინიდან რომ გავედი, მერე გამახსენდა. ეჭვიც არ მეპარებოდა, რომ ადგილზე დამხვდებოდა.

სუფთა, პატარა, მწვანე ქალაქს, კეთილმოწყობილი საერთაშორისო კლასის სასტუმროთი, ხშირად იყენებდნენ სპორტსმენების დასასვენებლად. სწორედ აქ გავიცანი იმ დროისთვის ცნობილი მოჭადრაკე ალა კუშნირი (ნონა გაფრინდაშვილის მოსკოველი მეტოქე), მოსკოველი ჟურნალისტი კლარა აბრამია და სხვ.

დუბნაში შევიძინე მეგობრები და ამხანაგები. ყველა მენდობოდა. ჩემთან მივლინებით ჩამოდიოდნენ მოსკოვიდან (მახსოვს ФИАН, საავიაციო მოტორების ცენტრალური ინსტიტუტი ЦНИИАМ, მოსკოვის უნივერსიტეტი), ტომსკის უნივერსიტეტიდან, ალმა-ათის ფიზიკის ინსტიტუტიდან, ჟუკოვსკიდან (ЦАГИ), თბილისიდან („ვეკუას“, ფიზიკის ინსტიტუტი) და სხვ. იმდენად გავთამამდი, რომ როცა ნობელის პრემიის ლაურეატს, აკადემიკოს პავლე ჩერენკოვს, თანამშრომლების მივლინებით გამოგზავნა უნდოდა, მე (ახალგაზრდული ფაშილარობით), ცოტა მშრალი დეპეშა გავუგზავნე, რომელიც (როგორც ჩვენი დირექტორის მდივანმა მითხრა), მას არ მოეწონა. კარგ სამუშაო ფორმაში ვიყავი, ამიტომ ჩემი გადამბირება ი. კარჟავინის გარდა სხვებმაც მონდომეს.

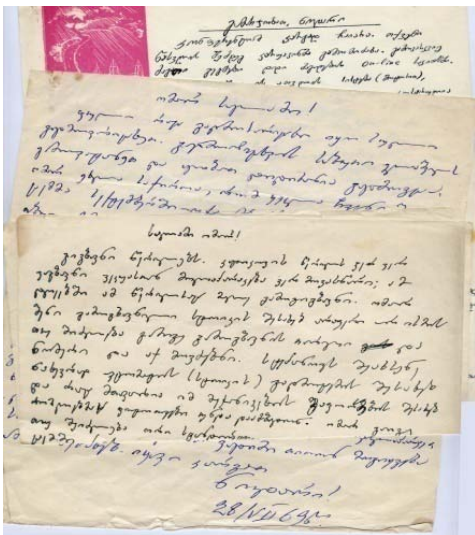
თბილისიდან ჩამოვიდა ფიზიკის ინსტიტუტის თანამშრომელი, ცნობილი მეცნიერი, ნინო როინიშვილი, რომელმაც საუბარი ჩამომიგდო სამსახურის შეცვლის თაობაზე, მაგრამ ბოლოს, თვალეებში შემომხედა და მითხრა – „თუმცა, ისიც ვიცი, რომ ამალლობელის ერთგული ხართ და არაფერი გამოვა“...

დუბნა, კოლეგის პირას

ჩვენი გაცნობის ისტორია კი ასეთი იყო: მე ყირიმში, ალუშტის კონფერენციაზე ვიყავი. ჩვენს ავტობუსს გაყვევი აეროპორტში, კონფერენციის მონაწილეების დასახვედრად. გზაში გავიცანი სიმპათიური, ახალგაზრდა თბილისელი ქალი, რომელმაც მითხრა, რომ კომპიუტერის დაპროგრამებაზე მუშაობს. რამდენიმე დღე პლაჟზე მის უკეთ გაცნობას ვცდილობდი, ვიდრე ჩვენმა თანამშრომელმა, ბიჭიკო ცინცაძემ არ მითხრა, რომ ეს ქალი ცნობილი მეცნიერი ნინო როინიშვილია, გათხოვილია და ქმარიც ფიზიკის ინსტიტუტში დირექტორის მოადგილეა...

თბილისიდან სისტემატურად მიგზავნიდნენ ხოლმე მათთვის დევიციტურ რადიოდეტალების სიას. ჩვენი ლაბორატორიის დავალებების გარდა, მომარაგებას (ნ. ამაღლობელთან შეთანხმებით), სხვა ლაბორატორიებიც მთხოვდნენ. ასეთი იყო, მაგ., მურიკო ჩიხლაძის ლაბორატორია.

საქმიანი მიმოწერა ნ. ამაღლობელთან

ერთ წვიმიან დღეს, ღუბნის საცდელ წარმოებაში, ჩვენი შეკვეთის მომარაგებისთვის თბილისიდან გამოგზავნეს უნივერსიტეტის გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტის ინჟინერი – ჯუმბერ ლეჟავა. მავთულის მძიმე შეკვრა ეჭირა. საამქრომდე მივაცილე და იმ დღიდან დავმეგობრდით. ჯუმბერი მეცნიერების და ტექნოლოგიების სამინისტროშიც მუშაობდა. მეუღლის გარდაცვალება ძალზედ განიცადა, ერთ-ერთ ოთახში მისი მუზეუმიც მოაწყო. მალე სტრესისგან თავის დასაღწევად სპორტზე გადაერთო, გინესის რეკორდების წიგნშიც შევიდა და ცნობილი ველომოგზაური გახდა.

გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორის, მ. მემჩერიაკოვის მოადგილე გიორგი ზაბიაკინი იყო. ჩემს ხელმძღვანელს, კარჟავინს მასთან ცუდი ურთიერთობა ჰქონდა (მიაჩნდა, რომ ჟენევაში ყოფნისას მისი თანამდებობა დაიკავა).

გ. ზაბიაკინმა, კარიერის ზენიტს რომ მიაღწია (მეცნიერებათა დოქტორი, კარგი მანქანა, კარგი ოჯახი, მოსკოვში სხვადასხვა საკავშირო კომიტეტის წევრი), თავისი მდივანი საყვარლად გაიხადა, საქმეები აერია, მოუწია მოსკოვში გადასვლა და ისე გალოთდა, რომ გელენჯიკში, ავტომატიზაციის ტრადიციულ საკავშირო კონფერენციაზე, დავინახე, თუ როგორ შემოვიდა მთვრალი აუდიტორიაში და სიტყვა გააწყვეტინა მომხსენებელს. ბოლოს ის მოსკოვში კოსმოსური კვლევის ინსტიტუტში (ИКИ) მივლინებისას ვნახე. ინსტიტუტის დირექტორი ცნობილი აკად. რ. საგდევი იყო (2000-იან წლებში ამერიკაში გადავიდა საცხოვრებლად).

გ. ზაბიაკინი ერთ პატარა, მტვრიან, აპარატურით გაწყობილ ოთახში იჯდა. მოტეხილი ცხოვრებისაგან, ლოთობისაგან, აპათიური. ჩემთვის საშვის დაშვებას აჭიანურებდა – ალბათ, არ უნდოდა, რომ ამ მდგომარეობაში მენახა...

დაახლოებით ერთი წელი, მე, ინჟინერი სლავა სემიონოვი და ალმა-ათელი ჟენია ლობანოვი ახალი ავტომატიზებული სისტემის შექმნაზე ვმუშაობდით ეგმ БЭСМ-4 ბაზაზე. (სამანქანო დარბაზში, იქვე დააყენეს ამერიკიდან შექმნილი ეგმ CDC-1604). რაციონალური წინადადებების მოწმობებიც კი მივიღეთ. არავინ ერეოდა ჩვენს საქმეში (არაგვემიური სამუშაო იყო). მოახლოებულ ადგილობრივ კონფერენციაზე (ნ. გოვორუნი ხელმძღვანელობდა) გადავწყვიტეთ ჩვენი ნაშრომის გატანა. ეს ჩემი პირველი სამეცნიერო ნაშრომი იყო და ბუნებრივია, ძალიან მონდომებული ვიყავი, მაგრამ ... კონფერენციაზე გამოსვლას ესწრებოდა ჩვენი კოლეგა, ინჟინერი ვ. ერმოლაევი, რომელსაც თურმე, ეს მასალა თავისი დისერტაციისთვის უნდოდა, მაგრამ, ჩვენთან ამ თემაზე საუბრისგან თავს იკავებდა (თუმცა, წვრილმან ინტრიგებს კი მიწყობდა). ისარგებლა ჩემი გამოუცდელობით (განყოფილების გამგე ი. კარჟავინი თანავებრად არ შევიყვანე), კონფერენციაზე განხილული მოხსენება ამოიღო შრომების თეზისებიდან და თანამშრომლები ამიძხედრა. რამდენიმე წელიწადში, დისერტაციის დაცვის შემდეგ, ერმოლაევი სამუშაოდ ქარხანაში გადავიდა. მაგრამ, მაშინ მე იმდენად ვიყავი გაოგნებული, რომ თავის დაცვაც კი არ მიცდია: ახალგაზრდა მეცნიერს პირველ შრომაში, პირიქით, ხელი უნდა გაუმართო. ყველაფერი დასრულდა ი. კარჟავინის „ბრძნული“ გადაწყვეტილებით: *Езжайте в свою Грузию и там защититесь...*

ჩვენს მიერ შექმნილი ელექტრონიკა (ინტერფეისი) ეგმ ბესმ-4-თვის. 1967წ.

ნ. ამაღლობელმაც ჩათვალა, რომ რუსებთან წინააღმდეგობას აზრი არ ჰქონდა და ჩემი ნამუშევარი ასე მიეწერა სხვის დისერტაციას.

ი. კარაჯაინის რამდენიმე წელიწადში განყოფილება დაუხურეს და მოუწია მოსკოვში გადასვლა ი. კურჩატოვის სახ. ატომური ენერჯის ინსტიტუტში, შემდეგ სხვა კვლევით ინსტიტუტში. ის 2003 წელს გარდაიცვალა.

ერთხელ თბილისიდან ლევან მარკოზაშვილი (ჩვენი კომპიუტერის „რაზდან-2“ ინჟინერი) ჩამოვიდა. ღუბნელ ვადიმ კოტოვთან ერთად ვორონეჟში 2-3 დღით მატარებლით უნდა წავსულიყავით, საბჭოთა კავშირში პირველი სამაგიდო, პერსონალური კომპიუტერის, „ელექტრონიკა-100“ შესაკვეთად. საკმარისი მასალა მქონდა დისერტაციისთვის და ეს თემატიკა მე არ მეხებოდა.

უნივერსიტეტი (რადგან თბილისში არ ვიყავი), მივლინებას ვერ მიფორმებდა. ღუბნის კადრების განყოფილებამ კი (რადგან 0,5 განაკვეთზე ვიყავი), თავი შეიკავა. მომიწია მივლინების ხარჯების ჩემი ხელფასიდან გადახდა. საბოლოოდ, ნ. ამაღლობელმა ეს ახალი კომპიუტერი მიიღო, ალბათ საბჭოთა კავშირში ერთ-ერთმა პირველმა⁷ (ცხადია, სამხედროების და კოსმოსური თემატიკის შემდეგ).

*ინტეგრალურ სქემებზე
გადასვლა. ნაბეჭდი
პლატების დაპროექტება
პირველად საკონსტრუქ-
ტორო დაფებზე
დავიწყეთ. ღუბნა. 1969წ.*

1969 წლის ზაფხულში, ღუბნის ახლოს, რკინიგზის სადგურთან (ბოლშაია ვოლგა) ნაქირავეები ბინის დიასახლის-მა ახალი წლისთვის ბინის დაცლა მოითხოვა. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში ყველაფერი აეწყო, აღარ შეძებ-ლო ისევ ბინის ძებნა (თან რატომღაც მილიცია თბილისიდან ამოწერას მთხოვდა და წლობით თითქმის არალეგალურად ვცხოვრობდი). ამიტომ, გადავწყვიტე თბილისში დაბრუნება.

დეკემბრის თვეში, მოსკოვში სეირნობისას დავინახე, რომ კლიმენტ ვოროშილოვის პანაშვიდზე, სასტუმრო „მოსკოვი“-ს ახლოს, რიგში უამრავი ხალხი იდგა. სამხედროები მიყვარს, რიგში მეც ჩავდექი. პალტოს ზედა ჯიბეში იმ დღეს ნაყიდი სათვალე მქონდა. მოულოდნელად, უკნიდან ხალხის ნაკადი მომაწვა. ჩემს წინ მდგომ ჯარისკაცებს მოუწიათ ცოცხალი ჯაჭვით ხალხის მასის შეჩერება. მე საერთოდ ვერ ვინძრე-ოდი, ისე ვიყავი ჩახუტებული ჯარისკაცებთან და გადავწყვი-ტე ჭყლეტისგან თავის დაღწევა:

- Очки, очки ломаются – ვევიროდი მე.
- Какие очки, они же на носу, ё.т.м... მპასუხობს ჯარისკაცი.

ძლივს გავაგებინე, რომ რიგიდან გამოსვლა მინდოდა. გამომათრია და ერთი პანდურიც მომაყოლა...

ასე დამამახსოვრა თავი კ. ვოროშილოვმა, რომელსაც შურ-და მარშალ მ. ტუხაჩევსკის, რომელსაც მისი რეპრესიების მიზეზად თვლიან.

თბილისი. ინსტიტუტის გახსნამდე (1970-1979წწ.)

*Хорошо только полная правда –
Полуправда ничего не стоит*

Стефан Цвейг

*Живя с людьми, не забывай того,
что узнал в уединении;*

В уединении обдумывай то,

что узнал из общения с людьми

Л. Толстой

დუბნიდან თბილისში საბოლოოდ 1970 წლის იანვარში, რიგაში დასვენების შემდეგ, დავბრუნდი. ჩვენს ლაბორატორიაში ჩინებულ გუნებაზე და დიდი იმედებით მივედი.

– მე ბევრი ვიფიქრე და გადავწყვიტე, სამუშაოდ ცალკე ოთახი მოგცე. მეორე მაგიდაზე კი ციალა იოსელიანს გადმოვიყვან, – მითხრა ამალლობელმა.

ეს იყო უნივერსიტეტის მეორე კორპუსის სარდაფის სართულზე პატარა, მყუდრო, საკმაოდ ბნელი ოთახი. მეზობელ ოთახში ეგმ „რაზდან-2“ მუშაობდა. დიდ, საერთო ოთახში ნ. ამალლობელს თავისი ძველებური, დიდი საწერი მაგიდა, ფაქტობრივად, „სამონტაჟო საამქროში“ ედგა. რეზო სალუქვაძეს განყოფილებას კი დერეფნის გადატიხვრა მოუწია.

უკვე ამ წლებში ჰქონდა ნ. ამალლობელს სქელი საქალაქლდე მომავალი ინსტიტუტის საშტატო განრიგით და სხვა საბუთებით. წარწერა ყდაზე „ინსტიტუტის მასალები“ მაშინდელ რეალობაში ფანტასტიკურ შთაბეჭდილებას სტოვებდა.

ძირითად საქმეს, რისთვისაც დუბნიდან ჩამოვედი, ვერ ვიწყებდი... მაღლივ კორპუსში, თსუ გამოყენებითი მათემატი-

კის ინსტიტუტში („ვეკუას ინსტიტუტში“) ⁸, ჩვენი ოთახი ჯერ კიდევ გასარემონტებელი იყო. ლოდინში 2 წელი შეუმჩნევლად გავიდა.

ერთხელ, ნ. ამალლობელმა სარჩილავით კოსტიუმი დაიწვა. დილიდანვე წავიდა საყიდლად, იაფი ვერ იშოვა და ხელცარიელი დაბრუნდა, გულჯავრიანი, ციალასთან შემოვიდა (ასე იცოდა ხოლმე) და ბოლოს, მეჩხუბა. ასეთი გაუგებარი, ემოციაზე აგებული „გარჩევები“ სულ უფრო განშირდა და რუსეთში, მშვიდ გარემოში მუშაობას შეჩვეულს, ძალიან მთრგუნავდა. 1971 წელს გაზაფხულზე ჩვენი ურთიერთობა დაიძაბა. რასაკვირველია, ამაში ჩემი წვლილიც იყო – გამიჭირდა „თბილისურ“ სამუშაო სტილზე გადასვლა („იმან თქვა, ამან თქვა“) – წვრილმანი კონტროლით.

1972წ. ივნისი იყო. მე და ახალგაზრდა ინჟინერი მიმა ცხვარაძე მშენებლებს ახალი ლაბორატორიის პარკეტის დაგებაში ვეხმარებოდით. გუდრონიც კი ჩვენ მოვხარშეთ კოცონზე. ოთახის გამყოფ მინის ტიხარს პულვერიზატორით ვღებავდი. საღამოს 9სთ-ზე ნ. ამალლობელი და რ. სალუქვაძე მათი ამხანაგის დაბადების დღიდან მოვიდნენ. საჭესთან რეზოს მეგობარი ჯ. ცაავა იჯდა. შექეიფიანებულები იყვნენ. გამომართვეს პულვერიზატორი და, ასე ვთქვათ, „დამეხმარნენ“ შეღებვაში. შემდეგ, მიუხედავად ჩემი უარისა (ყველა იქვე ცხოვრობდა), მანქანაში ჩამსვეს და შინ წამიყვანეს.

1972 წლის აგვისტოში ჩვენი პრობლემური ლაბორატორია უნივერსიტეტის მე-2 კორპუსიდან ახალ, ორსართულიან შენობაში გადავიდა (მაღლივი კორპუსიდან 500 მეტრში). თანამშრომლებმა ყველა ოთახი „ჩვენებურად“, სტიქიურად დაიკავეს და მე ჩემი სამუშაო მაგიდის შეტანა... სააქტო

დარბაზში მომიწია. ეს რომ ნ. ამაღლობელმა დაინახა, გამიხსნა ა. თავხელიძისთვის განკუთვნილი საუკეთესო, დიდი კაბინეტი და რადგან ის მოსკოვში იყო, 7 წელი (ნ. ამაღლობელის დირექტორად დანიშვნამდე) იქ ვმუშაობდი.

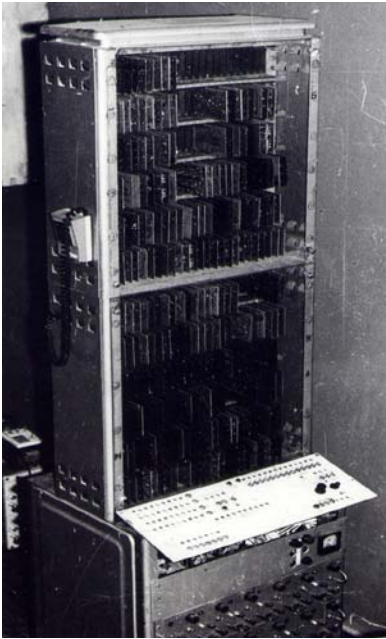
ექსპერიმენტული ინფორმაციის დამუშავების სისტემის მონტაჟის წინ დიდი გამოძვლელი მანქანის - „ბესმ-4“-ის გადაკეთება იყო საჭირო (მანქანის უფროსები: ზურაბ დიდიშვილი და ჯუნი ქელბაქიანი). ამაზე ნ. ამაღლობელი რეზო ბერულავას („ვეკუას“ ინსტიტუტის მოდერნიზაციის განყოფილების გამგე) მოელაპარაკა. რადგან ჩემთვის უცხო კოლექტივთან მქონდა საქმე, გადავწყვიტე, დიდი სემინარის ჩატარება, სადაც ჩვენგან რამდენიმე მომხსენებელი გამოვიდოდა. ცხადია, ნოდარის შესავალ სიტყვას დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებდი.

სემინარისთვის ერთი თვე ვემზადებოდი. მე არ ვიცოდი, რომ „ვეკუას“ ინსტიტუტში (როგორც თითქმის ყველგან თბილისში), ბევრი ნაცნობობით მოწყობილი ინჟინერი მუშაობდა, მათემატიკოსებს კი (ფიზიკოსებისგან განსხვავებით) ინტრიგებისკენ მიდრეკილება⁹ ჰქონიათ. ყოველივე ეს ნ. ამაღლობელმა ჩემზე უკეთ იცოდა, ამიტომ სემინარის წინა დღეებში ჩემთან ძალიან აღელვებული შემოვიდა - „რა აუცილებელი იყო ეს სემინარი?“ – იმეორებდა ის. სემინარის წინა საღამოს ჩვენი ფაკულტეტის თანამშრომელმა შოთა გელაშვილმა, რომელმაც ბირთვულ ფიზიკაში საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა, მთელი ლაბორატორია შინ დაგვპატიჟა. მე სასმელისგან თავი შევიკავე, თუმცა ბევრი მაძალეს და ნ. ამაღლობელის დაცინვაც დავიმსახურე: „ციალა შენზე მაგარიაო“ (უყვარდა ხოლმე სუფრაზე ასეთი ხუმრობები).

მეორე დღეს სემინარზე ნ. ამაღლობელი ისეთი ნაბახუსევი იყო, რომ სულ უკანა რიგში დაჯდა და მერხიდან თავი არ აუწევია. სიტყვით გამოსვლაზე ლაპარაკი ხომ ზედმეტი იყო. მე და იზო უსტიაშვილმა ძალიან მშვიდად ჩავატარეთ სემინარი. ყველას კარგი შთაბეჭდილება დარჩა ახალ პროექტზე, მათ შორის ამ ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილეს შოთა ნიკოლაიშვილს, რომელმაც სემინარის მუშაობა შეაჯამა.

როცა დავიშალეთ, ჩვენი ჯგუფი შემომხვია. ციალა იოსელიანი, როგორც ყოველთვის, ემოციურად ყვებოდა: „რამდენი აძალეს გუშინ ომარს, რა არ უთხრეს, მაინც არ დალია“ და ა.შ.

დაიწყო დაძაბული მუშაობა მაღლივი კორპუსის ისევ უმზეო,

ნახევრადბნელ ლაბორატორიაში, დასვენების დღეების გარეშე. ლაბორატორია განთავსებული იყო ორმეტრიანი ვენტულატორებისა და ეზოს ცენტრში დამონტაჟებული მძლავრი კონდენციონერის გვერდით. საშინელი გუგუნნი იდგა (ალბათ, მავნე, დაბალი სიხშირის ინფრაბგერების გამოსხივებით).

შაბათ-კვირას ზოგჯერ მოდიოდა ხოლმე ნ. ამაღლობელი, იდგა შავ პალტოსა და კეპის ქულში გამოწყობილი, თითქმის უთქმელად,

ინფორმაციის დამუშავების სისტემის ძირითადი კვანძი – ეგმ ბესმ-4-თან კავშირის აპარატურა

ასე ვთქვათ, „აკონტროლებდა სიტუაციას“. უფრო იშვიათად, ემოციურად ჩაერეოდა ხოლმე აპარატურის გამოცდაში (ფაქტობრივად კი ხელს მიშლიდა). დღის ბოლოს კი შინ მივყავდი მანქანით.

ოქტომბერში დუბნიდან სისტემის პროგრამის ავტორი ზინა ივანჩენკო და წამყვანი ინჟინერი ვადიმ კოტოვი ჩამოვიდნენ. ჩემი სისტემა საბოლოოდ არ იყო გამართული. მათი მოთხოვნით (მიუხედავად ჩემი უარისა) ამდღობელმა მკაცრად მომთხოვა სისტემის ჩართვა. მე და პროგრამისტი იზო უსტი-აშვილი დავემორჩილეთ ბრძანებას (დისტანციური ხმამაღალი კავშირით ვმუშაობდით) და... როგორც მოსალოდნელი იყო, შევრცხვით კოლეგების წინაშე. ლაბორატორიაში ისევ ერთკვირიანი სკანდალი ატყდა...

ჩვენი სისტემა 1973 წლის თებერვალში ამუშავდა. ამ მომენტისთვის ისე გადავიღალე, რომ მუშაობა მიჭირდა. ვიჯექი გაბრუებული ბნელ ოთახში, სისტემის დახვეწაზე კი ნ. ამდღობელი, თ. ფიცხელაური, ი. უსტი-აშვილი, ც. ხომასურიძე და მ. აბესალაშვილი მუშაობდნენ. ჩვენი მუშაობა პრესამ და რადიომ გააშუქა. სისტემის ამუშავების შემდეგ, მიუხედავად წარმატებისა, როგორც საერთოდ ხდება ხოლმე, დიდი მარტობა ვიგრძენი და გადაღლილი და აპათიური... ერთ თვეში დავქორწინდი.

თებერვალში გადავწყვიტეთ იმ დროისათვის საკმაოდ პრესტიჟულ, ახალგაზრდულ, საქართველოს ლენინური კომკავშირის პრემიაზე ჩვენი ნაშრომი წარგვედგინა. ინსტრუქციის მიხედვით, გამოვყავით 4 ავტორი. აქედან ერთი, „ვეკუ-ას ინსტიტუტის“ ინჟინერი ლ. ჭუმბურიძე, შ. ნიკოლაიშვილმა ამომალა („როცა ინსტიტუტს უჭირდა, წასვლა უნდოდა ჩვენგანო“).

ასე ჩაიშალა დირექტორის მოადგილის შ. ნიკოლაიშვილისა და სხვათა უპრინციპო პოზიციის გამო ჩემი და თანავატორების ლაურეატობის საქმე.

მძიმე წლები იდგა. 1974 წლიდან იწყება ლ. ბრეჟნევის ავადმყოფობა და „უძრაობის წლები“. BAK-ში (უმაღლესი საატესტაციო კომისია) რეორგანიზაციის გამო, ჩემი დისერტაცია (ისევე, როგორც ბევრი სხვის) დაიკარგა. ჩავაკითხე მოსკოვში. ძველი, ჭუჭყიანი შენობის ვიწრო დერეფნის ერთ მხარეს მტვრიანი დისერტაციები ადამიანის სიმაღლეზე ეწყო, მეორე მხარეს კი ასაკოვანი, ცუდად ჩაცმული, გაქონილ პიჯაკებში, სმისგან მოღუშული სახეებით უჰაერო დერეფანში მომავალი დოქტორების და კანდიდატების დაძაბული გრძელი რიგი იდგა. შედიოდნენ ახალგაზრდა ქალთან სათითაოდ და რაღაც გაურკვეველ, დამამცირებელ პასუხს ისმენდნენ.

იმ წლებში დისერტაციები და საერთოდ, მეცნიერება ვაჭრობის ობიექტად იქცა. მოსკოვის პროფესორები ერთმანეთს პროვინციიდან ასპირანტის „შოვნას“ თხოვდნენ. მე თვითონ ვარ მოწმე, ცნობილი პროფესორი – ეკონომისტი ვადიმ ფ. ერევანში, თავის სომეხ დისერტანტთან, ერთკვირიანი „დროსტარების“ პერიოდში, როგორ იღებდა მის საჩუქრებს პირდაპირ მაღაზიის დახლთან.

მეორე მაგალითი: ღუბნაში გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორის მოადგილედ ძველი ნაცნობი, საშა კარლოვი დანიშნეს. ერთობლივი თემატიკა შევთავაზე. დამეთანხმა, მაგრამ შენგან არაფერი გვინდა, ოღონდაც გავრაში ცოლთან ერთად დასვენების საქმე მოგვიგვარეო.

ყველაფერმა ამან გული ამიცრუა. სადოქტოროზე მუშაობა აღარ მოვინდომე და ნ. ამაღლობელს, (რომელმაც სადოქტორო 1975წ. დაიცვა), გამოვუცხადე, ახალ დისერტაციას ხელს არ მოვკიდებ-მეთქი.

ამრიგად, 1975წ. თსუ ინფორმაციის დამუშავების ცენტრი უკვე მეშობდა. ტექნიკური მომსახურება ახალგაზრდა ინჟინერს ჯეინ გევიას დაევალა, მეთოდური მხარე – ფიზიკოსს მარინა დასაევას. სისტემას იყენებდნენ ჩვენი ფიზიკოსები: ი. თევზაძე, მ. ნიორაძე, მ. ჩარგეიშვილი, ლ. ჩხაიძე და სხვ. სისტემა იშვიათი საიმედოობით მუშაობდა (და ასე მუშაობდა 13 წელი, ვიდრე ეგმ „ბესმ-4“ არ დაშალეს).

1975 წ. „ბესმ-4“-ის დარბაზში ხანძარი გაჩნდა, ძლიერ დაზიანდა მანქანის პულტი და იქვე მიერთებული რამდენიმე მეტრი ჩვენი კაბელი. დილით, სამუშაოზე რომ მივედი, „ვეკუას ინსტიტუტის“ ერთ-ერთ ოთახში ძალზე შეწუხებული ნ. ამაღლობელი და ლ. ჩხაიძე დამხვდნენ. „რა ვქნათ ახლა ომარ?“ – მკითხეს მე – მათი მნიშვნელოვანი ექსპერიმენტი გაურკვეველი ვადით ჭიანურდებოდა.

ონლაინ სისტემის გამოზომი მიკროსკოპები

პესიმიზმიდან ორივე ისევ მე გამოვიყვანე - „მე გათვალისწინებული მაქვს 5-მეტრიანი რეზერვი კაბელებში, ასე რომ მხოლოდ მონტაჟი დაგვჭირდება. ამ საქმეს მიშა ცხვა-

რადე ერთ კვირაში დაასრულებს“. არ ელოდნენ ასეთ იოლ გამოსავალს.

მართლაც, ქარხნიდან ორ კვირაში ახალი პულტი ჩამოიტანეს და კომპლექსი ძველებურად ამუშავდა.

მალე ამ სისტემის გამოყენებით ნ. ამალლობელმა, რ. სალუქვაძემ, ი. თევზაძემ, მ. ჩარგეიშვილმა პ. მელიქიშვილის სახელობის პრემია მიიღეს.

1976წ. ჩვენი ლაბორატორიის ინიციატივით, თბილისში დაგეგმილი იყო დიდი, 1500 კაციანი საერთაშორისო (ე.წ. როჩესტერის) კონფერენცია მაღალი ენერგიების ფიზიკაში.

უნივერსიტეტის ორივე კორპუსში ჩატარდა რემონტი, დარბაზებში დააყენეს მძლავრი კონდენციონერები. სამეურნეო სამსახურმა რატომღაც გააჭიანურა ფიზიკის დიდი აუდიტორიის კონდენციონერისთვის მიწის სამუშაოების შესრულება. ნ. ამალლობელმა მთელი ლაბორატორია დარაზმა და თვითონაც ჩვენთან ერთად მუშაობდა სარდაფში. მიწა ვედროებით, „ცოცხალი ჯაჭვით“ გაგვექონდა. ფ. ტყეშუჩავაც ჩვენთან იყო და შესვენებისას მოსკოვის ამბებით გვართობდა. ჩვენი მომმარაგებელი ალექო ჯანელიძე მერე ხუმრობდა: „ნოდარი დიდი ორმოს ძირში ნიჩბით იღვა და ზევიდან შოთა გიგაური ეუფროსებოდაო“ (შ. გიგაური მამინ უნივერსიტეტის მთავარი ინჟინერი იყო).

კონფერენციის საორგანიზაციო კომიტეტი პირველ კორპუსში მუშაობდა. თსუ-ს ადმინისტრაციის ყველა სამსახური მობილიზებული იყო. პრორექტორ გურამ ჭილაშვილის კაბინეტში უამრავი ხალხი ირეოდა. საღამოს საათებში დერეფნის იატაკზე იძენი შესაფუთი ქაღალდი ეყარა, რომ ზედ დავდიოდით.

მე ინსტიტუტში ვმუშაობდი ვ. ბაკაშვილის „გაფორმების ჯგუფთან“ ერთად (წარწერებს ვაკეთებდით). მოულოდნელად, ოთახში შემოვიდა ნ. ამალლობელი, ჩამომაცილა

ჯგუფს და მანქანით მიმიყვანა საორგანიზაციო კომიტეტში, დუბნელ პროფ. ი. ბუდაგოვთან.

დამავალეს ოთხი დიდი დარბაზის ტექნიკური სამსახურის ხელმძღვანელობა. გამომიყვეს 50 სამკერდე ნიშანი-საშვი და ამდენივე ხელქვეითი. ყველაზე საპასუხისმგებლო მაინც თსუ-ს სააქტო დარბაზი იყო (აქ ხელმძღვანელად ნუკრი გრიგალაშვილი დავნიშნე). კონფერენციის გახსნის წინა დღეს ფიზიკის ფაკულტეტის დეკანატმა სტუმრების მიკროფონებით მომსახურებისთვის ექვსი ულამაზესი გოგონა გამოგზავნა რუსული სექტორიდან... საერთო ძალისხმევით, უდიდესი მოცულობის საორგანიზაციო სამუშაოს წარმატებით გავართვით თავი.

ლაბორატორიაში კი შტატების მიღება ჭიანურდებოდა. ნ. ამაღლობელს უნდოდა ჩემი რაიმე „საქმეში ჩართვა“. დიდი ავტორიტეტური სისტემა „სპირალური გამზომი“ (როგორც ყველგან)¹⁰ ჩვენთანაც უმოქმედოდ იდგა. ნ. ამაღლობელმა დამავალა, ორ დღეში წარმომედგინა ჩემი მოსაზრებები მისი ამუშავების შესახებ.

დავუკავშირდი ინჟინრებს მ. ცხვარაძეს და ლ. მარკოზაშვილს, ყველაფერი ავწონ-დავწონე, გავითვალისწინე, რომ ბრეჟნევის სიცოცხლის ბოლო წლებში ყველაფერი „გაიყინა“ და შევთავაზე სისტემის „დაკონსერვება“ (ეს ტექნიკური ტერმინია) უკეთეს დრომდე. ალელვებულმა ნოდარმა მუშტი დაარტყა მაგიდას: „ომარ, შენ დაბერებულხარ... ეს რა შემომთავაზე“. სამწუხაროდ, მაშინ მართალი აღმოვჩნდი. გავიდა რამდენიმე წელი, რთული, ძვირადღირებული გერმანული ოპტიკა-მექანიკა წვიმამ დააზიანა, თავისი პირვანდელი სახე დაკარგა და საჩუქრადაც არავის სჭირდებოდა. ასე გადაიყარა წყალში ჩვენი სპეციალისტების ლ. მარკოზაშვილის, გ. გაბედავას, მ. ცხვარაძის და განსაკუთრებით ლევან ღლონტის

მრავალწლიანი შრომა. ლაბორატორიის სამეცნიერო პროდუქციას კი ისევ ძველი სისტემა იძლეოდა.

*ინსტიტუტის სტუმრები ექსკურსიაზე.
ვ. კოტოვი (ცენტრში), ნ. ამაღლობელი (უკანა პლანზე)*

1977წ. სექტემბერში ამაღლობელმა თ. ფიცხელაურის თემატიკაში ჩამართო, თუმცა ამის სურვილი არ მქონდა. ჩვენთან ერთად ეგმ „ელექტრონიკა-100“ ექსპლუატაციის თემატიკაზე მუშაობდნენ გურამ გაბედავა, ლალი ანობაძე და მიმოზი კუტალია.

თამაზ ფიცხელაურის საკანდიდატო დისერტაციაში დასახმარებლად, ჩემს გარდა, რადიოფიზიკოსი ოლეგ ნამიჩეიშვილიც ჩართეს, მაგრამ თამაზმა დისერტაცია მაინც ვერ დაწერა, თუმცა პრაქტიკაში ძლიერი იყო და კოსმოსიდან ინტერნეტის სიგნალის მისაღებად კარგი სისტემა ააწყო.

ინსტიტუტის გახსნა ჭიანურდებოდა. სამსახურში იშვიათად დავდიოდით. „ნოდარის ლაპარაკს ინსტიტუტის გახსნა-

ზე უკვე აღარავინ უსმენს“ – ამბობდნენ მცირე ხელფასით შეწუხებული თანამშრომლები. თვით ნ. ამაღლობელიც კი ეჭვით უცქერდა მომავალს – აღარ ეწინააღმდეგებოდა გამოცდილი თანამშრომლების წასვლას.

რადგან ლაბორატორიის შენობაში საქმიანობა სულ ჩაკვდა, მე საქართველოს ახალგაზრდა მეცნიერთა საბჭოში გავაძლიერე მუშაობა. ძალიან გვეხმარებოდა კომკავშირის ცკ პირველი მდივანი, შემდგომში ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ჟიული შარტავა.

კომკავშირის ცკ მფარველობის ქვეშ მაშინ კარგი საქმეების გაკეთება შეიძლებოდა. მალე საბჭოს თავმჯდომარის, მათემატიკოს ჰამლეტ მელაძის მოადგილე გავხდი.

ერთხელ, „ვეკუას ინსტიტუტის“ ვესტიბიულში, ღირექციის წინ, ნ. ამაღლობელთან ერთად ვიდექი და ვსაუბრობდით. ნოდარი ცოტა ხნით შევიდა ილია ვეკუას კაბინეტში. მე კი გარეთ ველოდებოდი. როცა გამოვიდა, დაწყებული საუბრის გაგრძელება მინდოდა, მაგრამ შემაწყვეტინა: „ახლა არ გვინდა, ვეკუამ მითხრა, ინსტიტუტის ღირექტორი შენ უნდა იყო და არა თავხელიძეო, რასაც არ მოველოდი...“

დავუბრუნდეთ 1979 წელს. ნ. ამაღლობელი მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი გახდა. ჩემი დაცვის შემდეგ 5 წელი ისე გავიდა, იგივე თანამდებობაზე, იგივე ხელფასზე ვიყავი. ძალიან გამიჭირდა ოჯახის შენახვა (სადგურთან, თამბაქოს ფაბრიკის გვერდით, ერთოთახიან კომუნალურ ბინაში ვცხოვრობდი). ერთხელ ჯ. ბაკაშვილის ოთახში, მომავალი ინსტიტუტის სტრუქტურის ნახაზი დავინახე. ტუშით დახაზულ „ღირექტორის“ ოთხკუთხედის გვერდით „სწავლული მდივანი“ ეხატა. ამ სტრუქტურაში მე, სადღაც ქვევით, სულ დიდი, ლაბორატორიის გამგედ ვეძებდი ჩემს თავს და ვერც წარმომედგინა თუ ერთ თვეში სწავლული მდივნის (ჩემი წარმოდგენით - საპატიო) თანამდებობას შემომთავა-

ზებდნენ. მაგრამ როცა რეალურად ნ. ამაღლობელმა შემომთავაზა ეს თანამდებობა: „შენ ჩემი კანდიდატურა ხარ,

ი. ვეკუა, ნ. ამაღლობელი, რ. სალუქვაძე

თუმცა უნდა შევუთანხმო ა. თავხელიძეს და რ. სალუქვაძესო“, მე უარის თქმა მინდოდა (არ მინდოდა ქალაქლებში მუშაობა). მაშინ ნ. ამაღლობელმა მკაცრად მითხრა: „თუ ძველი თანამშრომლები დაიწყებენ სპეკულაციას, გავყრი და ახლებს ავიყვანო“.

ინსტიტუტის დირექციაში (1980-1996წწ.)

*სიწმინდის გზა ცოდვაზე გადის
სიორენ კირკვეორი*

I

1979 წ. სექტემბერში მივიღეთ მოსკოვის დადგენილება თბილისში მაღალი ენერჯიების ფიზიკის ინსტიტუტის გახსნის შესახებ. მანამდე კი, რამდენიმე თვით ადრე, ჩვენთან მოვიდა ელუარდ შევარდნაძე, რესპუბლიკის პირველი პირი.

შაბათის, მზიანი დღე იყო, ნ. ამაღლობელს უნდოდა ე. შევარდნაძე ჩემს ოთახში მიეღო, რადგან ყველაზე კარგი ავეჯი იქ იდგა. ვიდექით მეორე სართულის ფანჯარასთან და ველოდით მანქანის გამოჩენას. მაგიდაზე ინსტიტუტის ფოტოალბომი და ჩვენი საცდელი წარმოების პროდუქცია – ნაბეჭდი პლატა დავდეთ. ნ.ამაღლობელი ნერვიულობდა, რამდენჯერმე შემახსენა, რომ მე დროულად გავსულიყავი ოთახიდან...

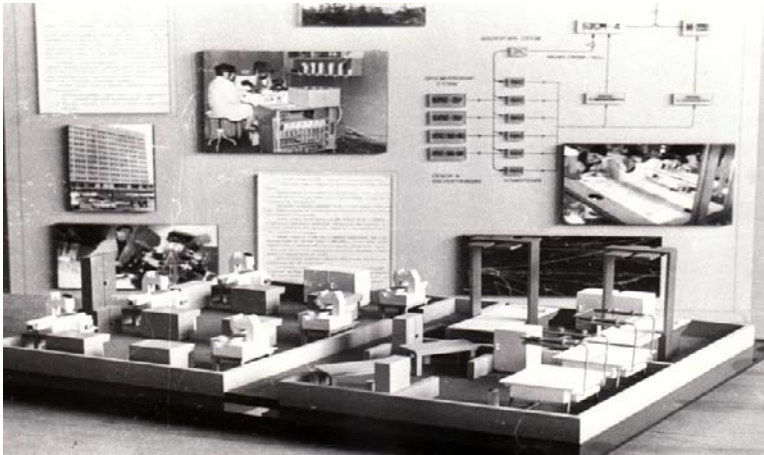
მაღე გამოჩნდა ე. შევარდნაძე, გზაზე ფეხით მოდიოდა, უკან კი შავი „ვოლგა“ მოჰყვებოდა, რომელშიც მხოლოდ მძღოლი იჯდა...

ნ. ამაღლობელი თვლიდა, რომ 200-300-კაციანი ინსტიტუტი არაფერია... ჩვენ ცხრაასკაციანი უნდა გავხდეთ, როგორც ფიზიკის ინსტიტუტიაო... საერთო კრებაზე გვიჩვენეს არქიტექტორების ნამუშევარი სტენდები – ორი მრავალსართულიანი კორპუსი. ნოდარი ხაზს უსვამდა, რომ რადგან წყნეთის გზიდან ინსტიტუტი კარგად ჩანდა (სადაც მთავრობა დადიოდა), ეს ჩინებული რეკლამა იქნებოდა...

ბრეჟნევის მმართველობის ბოლო წლებში ცხოვრება გაჩერებული იყო. იმ დროს ინსტიტუტის გახსნა, როგორც ნ. ამაღლობელი იტყოდა ხოლმე, მართლაც „ფლუქტუაციად“

ჩანდა. ჩვენ ვიცოდით, რომ ეს ე. შვედარნაძის და აკადემიის პრეზიდენტ ევგენი ხარაძის დამსახურება იყო.

ინსტიტუტისთვის შტატების გამოყოფამდე, 1980 წელს ნოდარმა ღუბნიდან ჩემი ხელმძღვანელი, პროფესორი იური კარაჯავინი მოიწვია – კონსულტაცია სჭირდებოდა საცდელი წარმოების ამოცანების შესახებ.

*ექსპერიმენტული ინფორმაციის დაბუშაგების სისტემა
(საგამოფენო მაკეტი)*

დავათვალე რებინეთ ჩვენი ექსპერიმენტები, ჩემი ლაბორატორია („ვეკუას ინსტიტუტის“ შენობაში).

ნოდარის დავალებით ი. კარაჯავინს წავყევი ხელოვნების მუზეუმში ფიროსმანის ნახატების სანახავად. მან ვერაფერი გაუგო ამ ნახატებს. მართალი გითხრათ, მეც ვერ ავუხსენი, რაშია სურათების გენიალურობა. ისედაც ცუდ ხასიათზე ვიყავი. სულ მახსენდებოდა მისი უყურადღებობა ღუბნის წლებში.

საცდელი წარმოების პრობლემებზე მოვიწვიეთ აგრეთვე გერმანელი რუდოლფ პოზე ღუბნის დირექტიდან. აეროპორტში

დახვედრის შემდეგ რესტორან „კრწანისში“ (მტკვრის სანაპიროზე) ვივანშემთ, მეორე დღეს კი რესტორან „საქართველოში“.

პოზე ივლისის თვეში ჩამოვიდა, საშინელ სიცხეში. ოფლი ნაკადებად ჩამომდიოდა ნოდარის გახურებულ „მოსკვიში“. ბოტანიკური ბაღის გვირაბი ამ სიცხეში სამოთხედ მოგვეჩვენა – იქ კოსმოსური სხივების ლაბორატორია ვაჩვენეთ.

ასე ჩაეყარა საფუძველი 1980 წელს ჩვენი ინსტიტუტის კონტაქტებს გერმანიის სამეცნიერო ცენტრებთან. ინსტიტუტის შტატები 1980 წლის გაზაფხულზე მივიღეთ. სამდივნოსთვის შევარჩიე რამდენიმე გოგონა, ძირითადად, ნუცუბიდის პლატოზე არსებული მემანქანეთა კურსებიდან.

*მ. სტურუა,
კანცელარიის გამგე
(1982 წლიდან)*

კადრების ინსპექტორად ვერავინ შევარჩიე. მაშინ ამაღლობელმა მითხრა: „მთავრობის სახლში მთხოვეს მანანა მესხის (ახვლედიანის) დასაქმება“. მეც დავეთანხმე.

– როგორ გგონია, ვინ უნდა იყოს ჩვენი პარტკომი? – მკითხა მან.

– მებონია ჯემალი, – ვუპასუხე მე – კარგად ერკვევა საერთაშორისო და პოლიტიკურ საკითხებში, უყვარს კამათი.

ჩემი რეკომენდაციით აყვანილი თანამშრომლებიდან დღემდე მახსოვს ვ. კეკელიძე, გ. კეკელიძე, ჯ. გეგია, ზ. მოღებაძე, მ. ხაინდრავა, ვ. მამნიაშვილი, მ. გაბადაძე, მ. ჯღარკავა, მ. ჯანაშვილი, ლ. ლიპარტიანი, ა. ზიროვა, დ. სიხარულიძე, მ. სტურუა, ნ. ყაველაშვილი, ნ. სკოგორევა, ვ. დვალი, მ. დავითაშვილი, გ. ერისთავი, ა. ოდიშვილი, ნ. კეჩხუაშვილი, ნ. მიქაბერიძე, ხ. შანშიაშვილი, ნ. ოგანეზოვა-ახალაია.

კანცელარიის გამგედ (და შემდეგ ჩემს თანაშემწედ) შევარჩიე მარინა (მანანა) ჯანაშვილი, უნივერსიტეტდამთავრებული, აღმოსავლეთმცოდნე, რომლის საქმიანი თვისებები, მუშაობის კულტურა იმდენად მაღალი იყო, რომ ბოლოს დირექტორის თანაშემწედ დააწინაურეს.

ინსტიტუტის გახსნის პირველ თვეებში, დერეფანში საშინელი ქაოსი იყო. 200-მდე თანამშრომელი მეორე სართულის მოკლე, ნახევრადბნელ დერეფანში მთელი დღე აფორიაქებული იქით-აქეთ დადიოდა. „ინსტიტუტი გაიხსნა და ყველა ჭკუაზე შეირყაო“ – ამბობდა ჩვენი მომმარაგებელი, იუმორით სავსე ალეკო ჯანელიძე. მახსოვს, მე მთელი ჩემი საორგანიზაციო გამოცდილების წყალობით, თავშეკავებითა და სიმშვიდით წესრიგის დამყარებას ვცდილობდი. მართლაც, რამდენიმე თვეში ყველაფერი დალაგდა.

რამდენიმე დაწესებულებაში ვიყავი, საარქივო აღრიცხვაზე ავიყვანე ინსტიტუტი, მივანიჭე საფოსტო მისამართი (ასე ვთქვათ, ჩემს დონეზე, რადგან ორჯონიკიძის რაიონის ხელმძღვანელობამ ყურადღება არ მომაქცია). ასე მიეწერა ჩვენს შენობას „უნივერსიტეტის ქუჩა №9“.

ხშირად მიწევდა მთავრობის სახლში შესვლა. ჩვენი სამინისტრო იქ იყო განთავსებული. ისე დავამუშავე შესვლის ტექნიკა (ჩაცმა, იერი, რომელიმე თანამშრომლის უკან გაყოლა), რომ წლობით ჩემთვის საშვი არ მოუთხოვიათ.

გადავწყვიტე, ტრადიციულად მოსაწყენი „ქაღალდების საქმე“ საინტერესოდ გადამექცია და მასში პროფესიონალიზმი შემეტანა, რადგან „საშუალო რგოლზე“, ადმინისტრაციულ აპარატზე, ბევრია დამოკიდებული.

ვთვლიდი, რომ დირექტორის თანაშემწის თანამდებობა ჩემგან ჩრდილში ყოფნას მოითხოვდა, ამიტომ არასდროს გამოვდიოდი თათბირზე, არც ვკამათობდი. მე მწამდა, რომ

უნდა შეემქმნა ე.წ. „დამცავი შრე“ ფიზიკაში მომუშავე მეცნიერთათვის, დირექტორისათვის, რათა ყოველ ზედმეტ ქალაქს და ზემდგომ (განსაკუთრებით, მოსკოვის) ჩინოვნიკურ ჩარევას ხელი არ შეეშალა ძირითადი საქმისათვის.

ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოზე. მარჯვნიდან: ო. შუღრა, თ. კოპალეიშვილი, ნ. ამალღობელი, ბ. ჭილაძე, ლ. ღლონტი, ვ. მეზონია, მ. ნიორაძე

ინსტიტუტში დემოკრატიული ატმოსფერო ჩამოყალიბდა და არსებობდა საზოგადოებრივი აზრი. აქ არ იყო გაღმერთებული ფორმალიზმი. ეს ურთიერთობები აისახა აგრეთვე სამეურნეო სამსახურების მუშაობაზე.

1980 წელს, სექტემბერში ინსტიტუტის ადმინისტრაცია უკვე ჩამოყალიბებული იყო. მუშაობაში მენეჯმენტის ბოლო მიღწევები, პროფესიონალიზმი დავენერგე. ნათესავეების შტატში აყვანა არც კი მიფიქრია. მე მინდოდა მყოლოდა ძლიერი კოლექტივი, ასე ვთქვათ, „ჩემს ჭკუაზე აღზრდილი“.

ამ პერიოდში ნ. ამაღლობელმა სტუდენტის შერჩევა და-
მავალა ღუბნაში „კომპიუტერული ქსელების“ თემატიკაზე
სამუშაოდ. იმ წლებში თბილისში ეს სრულიად ახალი საქმე
იყო. რამდენიმე თვის უშედეგო ძებნის შემდეგ შევარჩიე უნი-
ვერსიტეტის მათემატიკის ფაკულტეტის მე-5 კურსელი ზურაბ
მოღებაძე. ღუბნაში მან მოამზადა საკანდიდატო დისერტაცია,
რომელიც ჩემი დახმარებით წარმატებით დაიცვა გამოთვლითი
მათემატიკის ინსტიტუტში (დირექტორი – ნ. ვახანია). მალე
ზურაბი დაოჯახდა, გახდა უნივერსიტეტის საინფორმაციო
ტექნოლოგიების დეპარტამენტის უფროსი. გ. ხუბუას რექ-
ტორობის პერიოდში ის რატომღაც შეამცირეს და გადაერთო
სამეცნიერო-პედაგოგიურ მუშაობაზე (თსუ კიბერნეტიკის
მიმართულების პროფესორია). ზურაბი ყველას უყვარს მისი
თავაზიანი, მშვიდი ხასიათის გამო.

*ზ. მოღებაძე (მარჯვ.) პროფ. შტროიერთან.
გერმანია, 2007წ.*

*ინსტიტუტის ეზოში.
პროფ. ი. თევზაძე (მარჯვ.)*

დუბნაში გავაგზავნე სტუდენტი მ. ხაინდრაავაც, რომელიც დისერტაციის დაცვის შემდეგ, თბილისში ტრაგიკულად დაიღუპა.

ინსტიტუტის გახსნის ძირითადი იდეა ის იყო, რომ ჩვენს ახალგაზრდებს დუბნაში მივლინების გარეშე აქმაღლებინათ პროფესიული კვალიფიკაცია. მაგრამ გახსნიდან 25 წელიწადში ახალმა მთავრობამ 300-კაციანი კოლექტივი 20-მდე დაიყვანა და ისიც უნივერსიტეტის ფაკულტეტს დაუქვემდებარა...

II

1981 წლის ოქტომბერში პროფ. ფ. ტყეებუჩავა ფიზიკის ფაკულტეტის დეკანის თანამდებობიდან ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ გადმოიყვანეს. ინსტიტუტის ახალი, მეორე კორპუსის მშენებლობის თანხა რეზო სალუქვაძემ (სოხუმში ფიზიკა-ტექნიკის ინსტიტუტის დირექტორმა) იშოვნა მინისტრ ეფიმ სლავსკის დახმარებით. მშენებლობის სწრაფი ტემპი კი ფ. ტყეებუჩავას დამსახურებაა.

ერთხელ, მოსკოვის კომისია იყო ჩვენთან სამეცნიერო თემების რეგისტრაციის საკითხზე. თემის ნომრები ერთგან შეცდომით ყოფილა დაბეჭდილი. ნ. ამაღლობელი უკმაყოფილო იყო ჩემით: „რამდენი კომისია მოვიდა, იმდენი შენიშვნა მოგვცეს...“ დაძაბული სიტუაციიდან ფ. ტყეებუჩავამ გამოგვიყვანა: კომისიის წევრი სამივე ქალი ჩასვა თავის „ვოლგაში“, ქალაქი დაათვალიერებინა, ბოლოს ფუნქულორზე აიყვანა... ქალები მშვენიერ ხასიათზე დაბრუნდნენ მოსკოვში...

*ინსტიტუტის თანამშრომელთა ჯგუფი
მარჯ.: მ. მიქაია, თ. ჯობავა, ...?..., ნ. ბოკლავაძე,
ლ. ლიპარტიანი, მ. ჯანაშვილი, ლ. აბესალაშვილი, ნ. კარსანიძე*

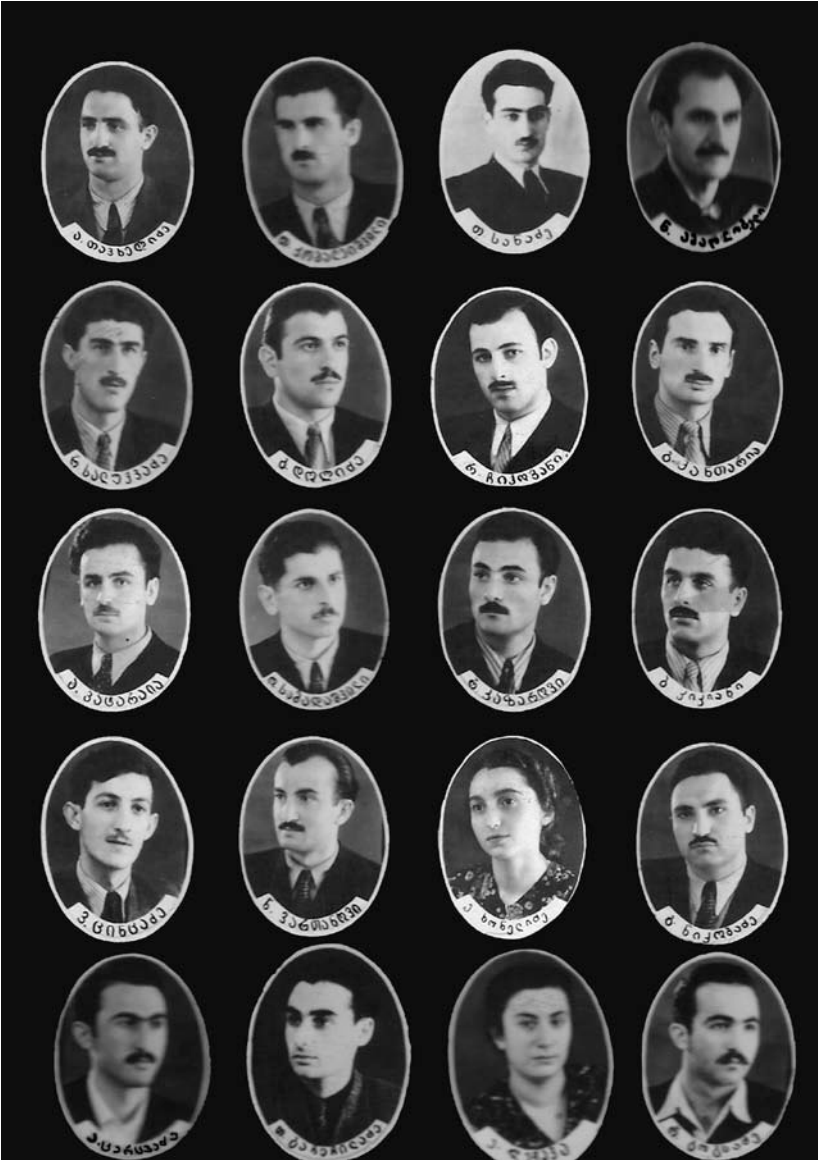
1984 წ. ინსტიტუტის ბაზაზე სამი კონფერენცია ჩატარდა. ასე ვთქვათ, „ჩემი“, „ამაღლობელის“ და „კოპალეიშვილის“. მე, როგორც სწავლული მდივანი, ორგანიზაციულად სამივეში უნდა ჩავრთულიყავი.

ფიზიკური ექსპერიმენტის ავტომატიზაციის საკავშირო კონფერენციის ორგანიზაცია დაავალეს მართვის სისტემების ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილეს, ინჟინერ რამაზ საკანდელიძეს. საორგანიზაციო კომიტეტში გვეხმარებოდნენ ფიზიკის ინსტიტუტიდან მეცნ. კანდიდატი სარა შრაბშტეინი (მერე ისრაელში წავიდა) და მეცნ. კანდიდატი დევი ღარიბაშვილი (მისი შვილი ირაკლი, შემდგომ აკადემიის ბიბლიოთეკის დირექტორი გახდა). დღემდე მახსოვს ულამაზო სცენა: კონფერენციის გახსნამდე რამდენიმე წუთით ადრე ამდენი სამსახურების კოორდინაციით და ყველაფერზე პასუხისმგებლობით დაძაბული, მართვის სისტემების ინსტიტუტის კიბეთან ვიდექი. ამოდიან ნ. ამაღლობელი და რ. სალუქვაძე. ეტყობა რ. სალუქვაძემ, როგორც უფრო ამბიციურმა, ნ. ამაღლობელს ჰკითხა, თუ რატომ არაა მისი გვარი ნახსენები პროგრამაში (სექციის ხელმძღვანელის რანგში). ნოდარმა კი შენიშვნა საკმაოდ უხეშად მომცა. რა უნდა მეპასუხა – დაბეჭდვის წინ პროგრამის ტექსტი ხომ მას შევუთანხმე. პასუხისაგან შევიკავე თავი, რადგან ჩემს უკან შემსრულებელთა მთელი არმია იდგა... და გავაგრძელე ჩემი მოვალეობები...

1986 წლის დადგომა ჩემი ინიციატივით გრანდიოზული ზემოთ აღვნიშნეთ. ინსტიტუტის სააქტო დარბაზში სცენაზე მოცეკვავეები მოვიწვიე (დები მიქელაძეები), იყო მიკროფონიანი წამყვანი – დარეჯან სიხარულიძე სამდივნოდან, იდგა დიდი ნაძვის ხე. ბოლოს ჩვენმა პროფკომმა რამაზ ქვათაძემ,

მართალია, დიდი დაგვიანებით, კინოფილმი მოიტანა. „ინსტიტუტში ახალ ტრადიციას ჩაეყარა საფუძველი“ – გამოაცხადა განარებულმა ნ. ამალლობელმა. მართლაც, შემდეგი საახალწლო ზეიმი ახალგაზრდა მეცნიერთა კლუბში ჩავატარე (წამყვანი – ლია ლიპარტიანი).

აქ უნდა გავიხსენო კიდევ ერთი ტრადიცია, რომელშიც მონაწილეობდნენ ნ. ამალლობელი, რ. სალუქვაძე, თ. კოპალეიშვილი, გ. ნიკობაძე, ვ. ცინცაძე, გ. ქანთარია, გ. დოლიძე, თ. სანაძე, გ. პატარაია, ო. სამადაშვილი, ბ. კიკიანი, თ. გაჩეჩილაძე და სხვ.: ყოველწლიურად, 31 დეკემბერს, დღის 12სთ-ზე, ფიზიკა-ტექნიკის ფაკულტეტის ყოფილი სტუდენტები იკრიბებოდნენ რამდენიმე საათით თსუ ფიზიკის ფაკულტეტზე თ. სანაძის ლაბორატორიაში და სიმბოლური, სახელდახელო სუფრით, ერთმანეთს ულოცავდნენ ახალ წელს. შეხვედრებზე სისტემატურად მოდიოდნენ აგრეთვე რ. ჩიქოვანი, თ. იოსელიანი, რ. კაზაროვი, ჯ. ხაჩიძე და სხვ. ტრადიციის ინიციატორი თ. სანაძე იყო. მონაწილეთა აღრიცხვას გ. ნიკობაძე აწარმოებდა. ბუნებრივია, ბოლო წლებში თანდათან მცირდებოდა მონაწილეთა რიცხვი. თ. სანაძის გარდაცვალების შემდეგ შეხვედრა ერთი-ორჯერ კიდევ შედგა მისი მეუღლის მონაწილეობით.

თსუ ფიზიკის ფაკულტეტის 1953წ. გამოშვების
სტუდენტთა ერთი ჯგუფი

III

მალე ნ. ამაღლობელი რექტორად დააწინაურეს. პრორექტორობიდან განთავისუფლებული პროფესორი გურამ ჭილაშვილი, ჩვენი საყვარელი ლექტორი, მალე საავადმყოფოში მოხვდა. ღუბნაში მივლინების წინ მოვიკითხე. ის ქავთარაძის ქუჩაზე „ლეჩკომბინატში“ იწვა. ინსულტი ჰქონდა, ვესტიბიულში ინვალიდის ეტლში იჯდა და ახალგაზრდა ექიმი-ქალი და ცოლი მის ალაპარაკებას ცდილობდნენ. მოკლედ, ძალიან შეძეცოდა ამ დღეში მყოფი გ. ჭილაშვილი.

- იცანი გურამ? – ჰკითხა ექიმმა ჩემზე.

- კი... შუდრა... – ამოიღუღლუდა გურამმა. ორიოდ ფრაზის შემდეგ კი პალატაში დაბრუნება ითხოვა. ჩვენ ეტლი პალატაში შევაგორეთ და საწოლში გადავაწვინეთ. გურამს თვალებზე ცრემლები შევამჩნიე. ამის შემდეგ ის რამდენიმე თვეში გარდაიცვალა.

ინსტიტუტის თანამშრომელთა ჯგუფი, მარცხ.: ლ. ახობაძე, ო. შუდრა, მ. ჯანაშვილი, ც. იოსელიანი, თ. გულბათაშვილი, დ. ბაზტაძე, თ. ნადარეიშვილი, ლ. აბესალაშვილი, ფ. ბაქრაძე, ა. ხუჯაძე, მ. ბაქრაძე, ნ. ბოკელავაძე

მალე პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ ნ. ამაღლობელი ისე მოხსნა თანამდებობიდან, რომ მან ეს შემთხვევით, ტელევიზიით შეიტყო.

ერთი საინტერესო ფსიქოლოგიური მომენტი შევამჩნიე: თანამდებობიდან გადაყენებულ ადამიანებს ძველებური ყურადღების, პატივისცემის მოთხოვნა უჩნდებათ. აკად. ვლადიმერ (ვოვა) ჭავჭავანიძე, დიდებული პიროვნება, კიბერნეტიკის ინსტიტუტის დირექტორობიდან გათავისუფლების შემდეგ მართვის სისტემების ინსტიტუტის პატარა განყოფილების გამგე გახდა. ერთხელ, რექტორატიდან ერთად გამოვედით და ვარაზისხევიზე რომ გადავედით, ტაქსის გაჩერება და სამსახურში წაყვანა მომთხოვა. რასაკვირველია, შევესრულე ეს თხოვნა დისერტაციის ყოფილ ოპონენტს.

მეორე მაგალითი: პროფ. ზურაბ ფორაქიშვილი განათლების მინისტრის მოადგილე, შემდეგ უნივერსიტეტის პრორექტორი იყო, ბოლოს კი კერძო, სუსტი ინსტიტუტების ლექტორი გახდა. ერთხელ, ამაღლობელის კაბინეტიდან გამოსულმა მისაღებში რომ დამინახა, მომთხოვა: „მუდრა, აბა პალტო ჩამაცვი...“.

ინსტიტუტის თეორეტიკოსებსა და წარმოების მუშაკებს შორის ურთიერთობა დაძაბული იყო. თეორეტიკოსები მათ უყურებდნენ როგორც მუშებს, ხელოსნებს. მახსოვს, პროფ. (შემდეგ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა) ანზორ ხელაშვილმა თათბირზე უკმაყოფილება გამოთქვა, რომ ინსტიტუტის ჭიშკართან წარმოების მუშები „კოჭს“ აგორებდნენ. აკადემიკოსი თ. კოპალეიშვილიც აღრენილი იყო ხოლმე ჯემალ ბაკაშვილზე და ამაღლობელს თათბირზე მოუწია ეთქვა: „ვიცი რაც არ მოგწონს – კახელი რომაა“... ასეთი განწყობილების საწინააღმდეგოდ ნ. ამაღლობელი ჩვენ ხშირად

გვეტყოდა ხოლმე: „ღმერთმა ხელოსანი და პროფესორი ერთი მასალისგან შექმნაო“...

*ინსტიტუტის თანამშრომელთა ჯგუფი.
ჯ. ბაკაშვილი (ცენტრში)*

სამწუხაროდ, ძალიან ადრე გარდაიცვალა წარმოების მთელი ხელმძღვანელობა: ჯ. ბაკაშვილი, კოტე ხიზდერი, შუქრი ბარაბაძე, ვადიმ შვარცმანი, იური ჩხეიძე... ეს უკანასკნელი, თბილისში რომ ცხოვრება ჩაკვდა, მოსკოვში წავიდა და იქ უპოვიათ სამშენებლო მოედანზე, მოკლული.

დავუბრუნდეთ 1995 წელს. დეკემბერში დირექტორი ა. თავხელიძე გახდა. ნ. ამალლობელი პარლამენტში გადავიდა და დირექტორის მოადგილეობა დაიტოვა. ფ. ტყეშელაშვილი, როგორც ზ. გამსახურდიას მთავრობის კავშირგაბმულობის მინისტრი, საქართველოდან გაქცეული იყო. მისი კაბინეტით ისევ ნ. ამალლობელი სარგებლობდა. მეცნიერების დაფინანსება სულ უფრო მცირდებოდა. ჩემს მუშაობაში შემოიჭრა უძღურების, უაზრობის და მოწყენილობის განცდა.

1996წ. თებერვალში საქმეები გადავაბარე გივი ნიკობაძეს, რომელიც სამეცნიერო საბჭოს სწავლული მდივანი იყო (ერთი ოთახი გვქონდა).

ღირექციიდან წასვლის შემდეგ მივხვდი, რომ ადმინისტრაციული მუშაობა, როგორც წესი, ადამიანს აჩლუნგებს და სულიერად რყვნის.

ამავე წელს ზაფხულში სტატისტიკის დეპარტამენტის გამომცემლობამ გამოსცა დამხმარე სახელმძღვანელო (ლექციების კონსპექტი დოკუმენტალისტიკაში), რომელიც ორ თვეში დავწერე.

ღირექციიდან წამოსვლის შემდეგ ინტენსიურად დავიწყე ლექციების კითხვა და მეთოდური სტატიების წერა. ჩემი სტატიები რუბრიკით „მართვის კულტურა“ წლობით იბეჭდებოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში, ძირითადად კი ჟურნალ „საქართველოს ეკონომიკა“-ში (რედ. ემზარ ჯგერენაია).

ინსტიტუტის ეზოში. საცდელი წარმოების ღირექტი. ბ. ჭილაძე, სწ. მდივანი ო. შულრა

ნებისყოფა (აკადემიკოსი ნოდარ ამალლობელი)

*ქვეყნის ღერძს მარტო ის ატრიალებს, ვისაც მიჰმა-
დლებია გულთა სრულობა, დიდზასიათობა, იმისდა
მიუხედავად, ტრიალი ემარჯვათ თუ ემარცხათ. ყო-
ველივე დიდებული საქმე, რითაც კი კაცობრიობა
ჰქადულობს და თავს იწონებს, ქმნილია ხასიათიან
კაცთა მიერ და არა ვისიმე სხვისაგან.*

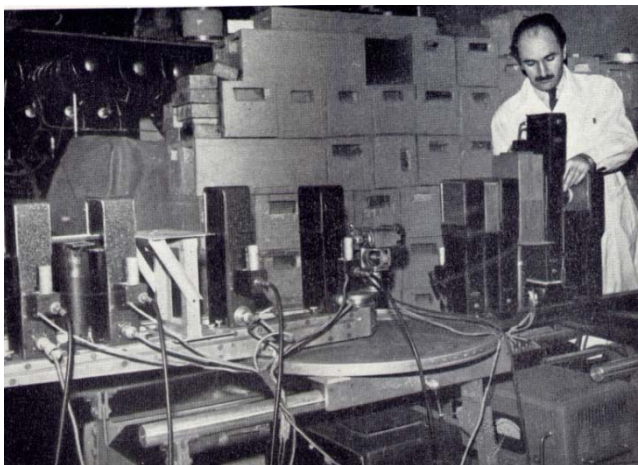
ილია ჭავჭავაძე

მას შემდეგ, რაც დოც. გივი ქანთარიაშვილი (კიბერნეტიკის კათედრის გამგემ), 1964წ. უნივერსიტეტის პირველი კორპუსის ვესტიბიულში გამაცნო ნოდარ ამალლობელი, 40 წელი მასთან ერთად გავატარე. მე ნ. ამალლობელს ვიცნობდი, როგორც უნივერსიტეტის ბირთვული ფიზიკის ლაბორატორიის განყოფილების გამგეს, პრობლემური სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიის გამგეს, ინსტიტუტის დირექტორს, უნივერსიტეტის პრორექტორს, რექტორს, სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატს, პარლამენტის მეცნიერების კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილეს და, ბოლოს, ამავე კომიტეტის თავმჯდომარეს.

მე მისგან ისე დიდად ვარ დავალებული, რომ ადვილია გავაიდვალო იგი, რასაც ხშირად ვხვდებით ხოლმე გამოჩენილ ადამიანთა მოგონებებში. ასეთი კანონიკური სახე ძალზე უცხოა თვით ჩვენი „შეფისთვის“ (როგორც მას ვუწოდებდით თანამშრომლები). ის იყო ტემპერამენტაინი და მეზობლი, ამასთან ადამიანისათვის დამახასიათებელი წინააღმდეგობებითა და სისუსტეებით. სწორედ მისი ნატურის ეს შენადნობი ქმნის ცოცხალ ჩაუქრალ სახეს...

მე მინახავს ნ. ამალლობელი დინჯად მოსაუბრე, მშვიდი და გონიერი, კეთილი ღიმილით სავსე, მინახავს ძლიერ აფორიაქებული, შეუპოვარი და ზოგჯერ დაუზოგავიც ...

მის ძირითად თვისებებს უნდა მივაკუთვნოთ საქართველოს სიყვარული და აქედან გამომდინარე, ძლიერი მიზანსწრაფვა, უშრეტი ენერგია, შინაგანი სიძლიერე, საქმისათვის თავდადება. მასზე თითქმის არაფერს წერდნენ სიცოცხლის პერიოდში, ამიტომ მინდა, ზოგი რამ მოვიგონო ჩვენი ერთად მუშაობიდან. იმედია, ზოგიერთი საიდუმლოს გამხელას ის მაპატიებს...

ასპირანტი ნ. ამალლობელი ლუბნაში

I

1964წ. ნ. ამალლობელს თსუ ფიზიკის ფაკულტეტის პირველ სართულზე ბირთვული ფიზიკის ლაბორატორიაში (გამგე პროფ. გიგა მირიანაშვილი) ერთი პატარა ოთახი ჰქონდა გამოყოფილი. მას ყველა პატივისცემით ექცეოდა. მიუხედავად ასაკისა (33 წლის იყო), ჩამოყალიბებული პირო-

ვინება გახლდათ და უკვირდა, როცა „ქერქეტა“ (მისი საყვარელი სიტყვაა) კოლეგები საქმიანი მოლაპარაკების პირობებს გადათქვამდნენ ხოლმე. „კი, მაგრამ, ზომ მოვილაპარაკეთ?“ – ხშირად გამიგია მისგან. ძალიან მომეწონა მისი ფრაზაც: „რას ნერვიულობ, ვერ ხედავ რომ გაუნათლებელი ხალხია გარშემო?“

ჩვენ, 23-24 წლის თანამშრომლებს, გვინერგავდა პროფესიონალიზმს. მას ყველანი უბრალოდ, სახელით მიემართავდით (ისევე როგორც ალექო თავხელიძეს). რადგან ის საღამოობით რჩებოდა ხოლმე, ჩვენც მისი მიბაძვით, 8-9 სთმდე შინ არ მივდიოდით. ერთხელაც გვირჩია: „მე კი ვრჩები, მაგრამ თქვენ ახალგაზრდები ხართ, უნდა გაიარ-გამოიაროთ, ასე რომ, მე ნუ მიყურებთ“...

მახსოვს, ახალი წლის საღამოს, მის სამუშაო მაგიდაზე მოკრძალებული სუფრა გავშალეთ. ათიოდე ახალგაზრდა ვისხედით. ფიზიკოსმა ა. ბურჭულაძემ (რომელიც შემდეგ მთავრობის სახლში მუშაობდა), ნ. ამალლობელის სადღეგრძელო წარმოთქვა: „რა ბედნიერი ხართ, რომ ასეთი ყურადღებიანი ხელმძღვანელი გყავთ...“

ნ. ამალლობელმა ახალგაზრდებს ცხოვრების რამდენიმე პრინციპი შეგვახსენა:

– არ უნდა აწყენინოთ ადამიანს; რაც მეტ ხალხს იცნობ, უფრო ადვილია ცხოვრება; რადგან მეცნიერ-თანამშრომლები ვართ, ჩვენს საქმეში პროფესიონალები უნდა ვიყოთ. ერთ-ერთი პრინციპით კი – ადამიანს არ უნდა მისცე უფლება თავისი საქციელით ჩაგაშხამოს ცხოვრება და ამის თვალსაჩინო მაგალითი მოიყვანა:

– მე, რეზო სალუქვაძე და ალექო თავხელიძე მოსკოვიდან მატარებლით ვმგზავრობდით. რეზო და ალექო ქვევით იწვნენ, მე კი ზევით ავძვერი. იქვე ეძინა ვილაც მთვრალს,

რომელიც მატარებლიდან შუალამეს ჩასულა. დილით, თბილისში რომ შემოვდიოდით და ჩაცმა დავიწყეთ, გავიგონეთ რეზოს გამწარებული გინება: მისი ფეხსაცმელი იმ ლოთის შ...დით იყო სავსე...

საერთოდ, ნ. ამაღლობელს უყვარდა ასეთ „ფაქიზ“ თემებზე ხუმრობა (ვიდრე რექტორი გახდებოდა, უფრო „ხალხური“ ტერმინებით აზავებდა ხოლმე თავის ანეკდოტებს).

*ნ. ამაღლობელი უნივერსიტეტის ლაბორატორიაში
(კოლეგებთან ერთად). 1964 წ.*

იმ წლებში აღფრთოვანებული ვიყავი ნ. ამაღლობელის წესიერებით და პატიოსნებით. ერთხელ, მეზობელი ლაბორატორიის გამგემ ნოდარ გვილაგამ, რომელთანაც ნ. ამაღლობელის მეუღლე მერი გეთია მუშაობდა, იგი ჩვენს ლაბორატორიაში რადიონაწილების „სასესხებლად“ გამოგზავნა. ნ. ამაღლობელი არ იყო და რასაკვირველია, „შეფის“ მეუღლეს, ყველაფერი გავატანეთ, რაც სჭირდებოდა.

როგორც შემდგომ მ. გეთია ჰყვებოდა, როცა ეს ამბავი შინ გვიან დაბრუნებულმა ნოდარმა გაიგო, მიუხედავად იმისა, რომ სტუმრები დახვდა, არ მოერიდა და მაგრად იჩხუბაო.

„ასე ყველაფერი ჩემს წინააღმდეგ როგორაა მომართული“, „აფერისტებისაა ეს ცხოვრება“, „სოციალიზმის ფორმულა გარკვეულ ეტაპზე ადამიანის მაღალ ზნეობას მოითხოვს,“ „წესიერებას და კულტურას სისუსტეში მითვლიან“ – ხშირად უთქვამს ჩემთვის. ნ. ამაღლობელი სიამოვნებით ეხმიანებოდა გარემომცველთა ინტერესის გამოვლენას ფიზიკისადმი, ხოლო მანქანის საჭესთან რომ დაჯდა, ფეხით მოსიარულებს გადასასვლელზე, სხვებისგან გასხვავებით, გზას უთმობდა ხოლმე.

*ინსტიტუტის პირველი კორპუსის მშენებლობა, 1967წ.
ხარაჩოებში (უკანა პლანზე) თსუ მაღლივი კორპუსია*

ნ. ამაღლობელის კაბინეტი და საბუშო მაგიდა, 1970წ.

საერთოდ, აღსანიშნავია ჩვენი კოლექტივის საერთო ატმოსფერო და მისი მორალურ-ეთიკური საფუძველი – დემოკრატიული სული. იშვიათად მინახავს ლაბორატორიის გამგე, ინსტიტუტის დირექტორი, რომელსაც ნებისმიერი ახალგაზრდა თანამშრომელი საკმაოდ მწვავედ ეკამათებოდა...

ჯერ კიდევ იმ წლებში ჯამრთელობის პრობლემები ჰქონდა, თუმცა არ იმჩნევდა. შემდგომ წლებში, უკვე ინსტიტუტის პერიოდში, მითხრა – „ამ დღეებში თურმე მიკროინფარქტი ფეხზე გადამიტანია“. ძალიან ბევრს ეწეოდა, მაგრამ ისეთი ნებისყოფა ჰქონდა, რომ ექიმის მოთხოვნით, თავი ერთ დღეში დაანება.

*ინსტიტუტის მეორე კორპუსის მშენებლობა.
80-იანი წლები*

ვერ იტანდა ეგოიზმს. თეორეტიკოსებზე ამბობდა ხოლმე: „მთელი დღე წიგნებში რომ იცქირებიან, მერე ეგოისტები ხდებიან“. ცუდად არ გამიგოთ, მაგრამ როგორც ზოგ მეცნიერს, ფიზიკაზე წიგნების კითხვა არ უყვარდა (შეძენით კი იძენდა). „ყველაფერს ხომ არ წაიკითხავ, ზოგი რამ თვითონ უნდა მოიფიქრო“ – უთქვამს ხშირად. შეიძლება, მართალიც იყო, მაგრამ სწორედ ამას მოჰყვა მისი ხანგრძლივი კონფლიქტი უნივერსიტეტის ცენტრალური ბიბლიოთეკის კოლექტივთან – „როგორ თუ პროექტორმა ჩვენს წიგნებს მაკულატურა უწოდაო“?! სამაგიეროდ, წერა ეხერხებოდა. ჩემი დისერტაციის ტექსტს დიდხანს ვერ ვწერდი, ვიდრე მან არ დამაკვალინა.

ახალგაზრდობაში ნ.ამაღლობელი აკადემიკოს ელეფთერ ანდრონიკაშვილთან, ფიზიკის ინსტიტუტში მუშაობდა. მან გაუშვა ნოდარი ასპირანტურის წლებში დუბნაში. შემდეგ ბინაც მისცა დილომში. ნ.ამაღლობელი მალე აუჯანყდა მას (მასწავლებლის კრიტიკა ხომ მეცნიერის ზრდის ნიშანია),

და წამოვიდა უნივერსიტეტში. „კრუხივით უნდა რომ ყველაფერს გადაეფაროს, – ამბობდა ნოდარი, – მე ხომ ვიცი ჩემი შესაძლებლობები“.

II

უნივერსიტეტში კი უწესრიგობა იგრძნობოდა. რექტორის, აკადემიკოს ვაჟა ოკუჯავას ავტორიტეტი სულ უფრო ეცემოდა. განთავისუფლების შემდეგ ვ. ოკუჯავამ სპორტულ ჩანთაში ჩაყარა პირადი ნივთები და დაცალა კაბინეტი. 1985 წლის ივნისში, ნოდარი რექტორად წარადგინა საქ. კომპარტიის ცკ მდივანმა გურამ ენუქიძემ. იმ დღეს ჩვენ, დირექცია, ჯემალ ბაკაშვილის მანქანით პირველი კორპუსიდან ინსტიტუტში ვბრუნდებოდით. უნივერსიტეტის სხდომათა დარბაზში სახეაღწევილი ნოდარის გარშემო საერთო აჟიოტაჟისა და ტაშის გრიალის მიუხედავად, ჯ. ბაკაშვილმა დელიკატურად ჩაილაპარაკა: მე მეეჭვება, რომ ნ. ამალლობლის ჯანმრთელობამ ასეთ მძიმე ტვირთს გაუძლოს. მეც დავეთანხმე. ცხოვრებამ აჩვენა, რომ ასეც მოხდა.

რექტორობის პირველი თვე ნ. ამალლობელს ძალიან გაუჭირდა. ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოზე ძალიან აფორიაქებული მოდიოდა ხოლმე.

1988წ., ნ. ამალლობელმა საქ. მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ნამდვილ წევრად წარადგინა თავი (საბუთები მე გამატანა ჩასაბარებლად). მისი კონკურენტი იყო კარგი მეცნიერი, თანაკურსელი თენგიზ სანაძე. საინტერესოა, რომ ორსაფეხურიანი აკადემია მხოლოდ საბჭოთა კავშირში იყო. ისტორიულად, მეფის დროს რუსეთის აკადემიკოსები პეტერბურგში ცხოვრობდნენ, ხოლო ვინც დედაქალაქში არ ცხოვრობდა და

პეტერბურგში იშვიათად ჩადიოდა ხოლმე, იყო წვერ-კორესპონდენტი. შემდგომ, ცხადია, ამ სისტემამ საწყისი აზრი დაკარგა.

ნ. ამალლობელის რექტორობის პერიოდი (1985-91წწ.), დაემთხვა გორბაჩოვის „პერესტროიკის“ რთულ პერიოდს. დღესაც თვალწინ მიდგას (იმ დროს დისიდენტი) ზვიად გამსახურდია, რომელიც უნივერსიტეტის ეზოში, მიტინგზე, უცხოელ კორესპონდენტებს ადმინისტრაციასთან შეხლა-შემოხლის შედეგად გარღვეულ პიჯაკს აჩვენებდა. აღელვებული ნოდარი კი, რომელიც კართან, შეამღლებულზე იდგა, მოუწოდებდა ეგ ზალტირებულ ახალგაზრდობას: „ჩამოდით წმინდა საფლავეებიდანო...“

მახსოვს, სააქტო დარბაზში რექტორის „კოლექტიური დამუშავება“ (მაშინ ეს მოლაში იყო), როდესაც სცენაზე პროფესორი ციალა სვანიძე (გეოგრაფია-გეოლოგიის ფაკულტეტიდან) ჩაცვივებით, კარგად დაყენებული დიქციით ეკითხებოდა პირველ რიგში მჯდომ ნ. ამალლობელს: „სად გაქრა ის ქვა?“ (სამეურნეო სამსახურს ეზოდან რაღაც ისტორიული ქვა წაუღია...), „შემდეგ... კვალიფიციური სპეციალისტი, დოცენტი რ.ფ. თქვენს გამო დიდხანს ვერ ავიყვანეთ შტატში...“ (რ.ფ. ჩემი თანაკლასელი იყო და ისე დაამთავრა სკოლა, ორიანზე მეტი ნიშანი არ მიუღია, მაგრამ ეს ხომ არ იცოდა ნოდარმა).

ერთხელ ცკ პირველ მდივანთან, ჯუმბერ პატიაშვილთან ასეთივე ხმაურიანი შეხვედრისას სააქტო დარბაზის ჭკერიდან პრეზიდენტის მაგიდის წინ საკმაოდ დიდი, ცუდად მიწებებული კერამიკის ფილა ჩამოვარდა... ყველას პროვოკაცია გვეგონა, შემთხვევით კი ჩამოვარდნილა.

ბუნებით მორიდებულ ნ. ამალლობელს ასეთ მღელვარე წლებშიც მუშაობის თავისი სტილი ჰქონდა: არასდროს მდივანს ზარით არ გამოიძახებდა, თვითონ გამოვიდოდა კაბინეტიდან

და ისე აძლევდა დაგალებას. კადრების განყოფილებაში გაოცებული იყვნენ, რომ მათთან საქმეზე თავად რექტორი შედიოდა. ჩვენი ინსტიტუტის კანცელარიის გოგონებთან სელექტორით საუბრისას აუცილებლად ეტყოდა: „ამაღლობელი გაწუხებთ...“

რექტორატში „ჭრელ ხალხთან“ ურთიერთობით გადაღლილი, საღამოს 5-ნსთ-ზე ინსტიტუტში შემოვივლიდა, ძაღლის საჭმელს, კონსერვს, ძვლებით სავსე პარკს თავისი ხელით გახსნიდა ხოლმე... ეტყობა, ჩვენი კავკასიური ნაგაზის ერთგულებით სულიერად ისვენებდა. არ უყვარდა, როცა ამ დროს მე, როგორც დირექციის წევრი, მოსკოვის ჩინოვნიკების მიერ გამოგზავნილ (ყოველთვის უაზრო) ქაღალდებით მივადგებოდი, ან საქმეზე ვესაუბრებოდი ხოლმე.

საერთოდ, დასვენების რომელიმე აქტიურ ფორმაზე, როგორცაა ალპინიზმი, თხილამურები და სხვ., დროს არ კარგავდა. ისე, სპორტი ყოველთვის უყვარდა. ახალგაზრდობაში (რ. სალუქვაძესთან ერთად) კალათბურთს თამაშობდა, შემდეგ ფრენბურთმა გაიტაცა და რექტორობის დროსაც კი, უნივერსიტეტის დარბაზში, საღამოობით ფრენბურთს თამაშობდა. მის კაბინეტში ყოველთვის იყო სპორტული ფორმა. „ოფლი თუ არ გამოიღინე, ისე არაფერი გამოვა,“ – უთქვამს ჩემთვის.

სუფრაზე კი, როგორც თვითონ ამბობდა, „ფილოსოფია“ უყვარდა. სასმელის შემდეგ, რატომღაც, რომელიმე თანამშრომელი მისი მსუბუქი ირონიის და გაკენწვლის მსხვერპლი ხდებოდა.

ნ. ამაღლობელი ზვიად გამსახურდიამ 1991წ. რექტორობიდან რომ გაათავისუფლა, ინსტიტუტის დირექტორის კაბინეტში დაბრუნდა. რექტორობიდან მოულოდნელი განთავისუფლების შემდეგ, ინსტიტუტის საბჭოს სხდომაზე, თითქოს თავის მართლებით, ნ. ამაღლობელმა გვითხრა, რომ მას არ ჰყოლია „ბიბა“, რომ კარიერაში დახმარებოდა; რომ

საქართველოში თანამდებობას დიდ ყურადღებას აქცევენ და ის იძულებული იყო რექტორობის მძიმე ტვირთი ეტვირთა, რათა ინსტიტუტის მიმართულება გადაერჩინა.

ზ. გამსახურდიას წასვლის შემდეგ ნოდარი (ე. შვეარდნაძის ხელშეწყობით) პარლამენტის მეცნიერების და განათლების კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე გახდა. თავმჯდომარის – რ. მიმინოშვილის გარდაცვალების შემდეგ კი – კომიტეტის თავმჯდომარე.

„აფხაზეთის ომი“ რომ დაიწყო, ნ. ამაღლობელი ინსტიტუტის გზაზე შემხვდა. რაღაც ვიგრძენი ინსტიტუტურად და საღმის შემდეგ გაჩერდი. „აჩიკო ომში წავიდა“ - მომახალა. „ეს როგორ, მერე... თქვენ გაუშვით?“ – გამიკვირდა. „აბა, რა მექნა... დამარწმუნეს ბიჭებმა...“

მაღე რევაზ სალუქვაძის გაჟმა – ზაზამ თვითმფრინავით აჩიკო და პროფესორ გურამ დოლიძის შვილი – მალხაზი ჩამოასვენა. აქ ივაჟკაცა ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილემ ჯუმბერ თათრიშვილმა, რომელმაც აეროპორტში ოთახში უწესრიგოდ დაყრილი, გაშეშებული გვამების საზარელი გროვიდან აჩიკო მოძებნა.

დაკრძალვიდან რამდენიმე დღის შემდეგ ნ. ამაღლობელი ისევ ინსტიტუტის გზაზე დავინახე. გამიხარდა, გადავკოცნე. თვე ისე გავიდა, დერეფანში გამოსული ან რექტორატში წასული არ მინახავს... ხალხს ერიდებოდა. იჯდა და ლექსიკონით უაზროდ, მექანიკურად ინგლისურიდან თარგმნიდა... თუ კი კაბინეტში შევიდოდი, შვილზე მელაპარაკებოდა.

ამაღლობელის პირად ტრაგედიას ბევრი იყენებდა და ფაქტობრივად, მასზე ცუდ ზემოქმედებას ახდენდა.

მე უკვე აღვნიშნე, რომ ჩვენი „შეფი“ არ იყო მოკლებული ადამიანურ სისუსტეებს. მისთვის უცხო არ იყო პატივმოყვარეობა, ზედმეტად აფასებდა თანამდებობებს. ზოგჯერ კი

ძალზე რბილი და დამთმობი იყო, რაც ხშირად მისი მოწაფეების უკმაყოფილებას იწვევდა...

ინსტიტუტში შეწყდა პატიოსანი, „უპატრონო“ თანამშრომლების აყვანა. უკანასკნელი, თუ არ ვცდები, ვალერი ჩუნიხინი იყო. ეს, ჩემს გარდა, სხვა თანამშრომლებსაც აწუხებდა. შტატების შევსებისას გავლენიანი ადამიანების ხელი იგრძნობოდა.

III

2004 წელს ნ. ამალლობელს ფილტვის კიბოს დიაგნოზით ნახევარი ფილტვი ამოკვეთეს. მაინც მხნედ გამოიყურებოდა. გახარებული იყო, რომ მიიღო კანონი მეცნიერ მუშაკთა პენსიებზე (მაგ. დოცენტს - 400 ლარი). ეს კანონი ახალმა მთავრობამ ერთ წელიწადში გააუქმა.

ნ. ამალლობელი, ბ. ჭილაძე (დირექტ. მოადგილე), მ. ნიორაძე (ინსტ. დირექტ. 2004 წ.-დან)

ბოლო წლებში ტრადიციასავით დამკვიდრდა, რომ 2-3 თვეში მის კაბინეტში უნდა მივსულიყავი და ერთგვარი ანგარიში ჩამებარებინა. ამ ვადას თუ გადავაცილებდი, „სად

ხარ დაკარგულიო“- მეტყობდა. ეს შეხვედრები 15-20წთ-ს არ აღემატებოდა. ბოლო წლებში არაფერს ვთხოვდი, ამიტომ, ჩვენი შეხვედრები ყოველგარი ურთიერთვალდებულების გარეშე, ძალზე სასიამოვნო ატმოსფეროში მიმდინარეობდა.

ერთ-ერთი ასეთი შეხვედრა პარლამენტში უნდა შემდგარიყო პარასკევს, 2005წ. 1 აპრილს, შუადღის 12სთ-ზე.

მის მისაღებში 12სთ-ზე რომ შევედი, იქვე იდგა. შემიპატიჟა კაბინეტში. ჩვენი საუბრები ყოველთვის კაბინეტის სიღრმეში, საწერ მაგიდასთან მახსოვს: ტელეფონის ზარები, მღინის მიერ შემოტანილი ქაღალდები, წერილებით სავსე მაგიდა - ჩვენს საუბარს ცოტა ოფიციალურ ელფერს აძლევდა ხოლმე. ახლა კი შინაურულად, გრძელი მაგიდის ბოლოში კართან ახლოს ჩამოვჯექით და საუბარიც უფრო გულახდილი გამოვიდა: ნახევარი საათი არც ტელეფონს დაურეკია, არც არავინ შემოსულა.

შეიძლება ვცდები, მაგრამ მომეჩვენა, რომ ის გრიპის გართულებისგან თუ კიბოს მეტასტაზებისგან ხმაწართმეული, ყველა კარიერისტიისგან მიტოვებული, გულგატეხილი იყო. როგორც ყველა ხანდაზმული, ვიღაცაზე და რაღაცაზე ნაწყენი იყო. „ყველაფერზე ნერვიულობს,“- მითხრა გულისტკენით სამდივნოს ხნიერმა ქალმა.

მისი სადეპუტატო ვადა გასული იყო, თუმცა კაბინეტიდან ჯერ არ გამოდიოდა. დღე-დღეზე გასაღები უნდა ჩაებარებინა. ეტყობოდა, ამასაც განიცდიდა. წასვლის წინ შევეკითხე, თუ სად შედგებოდა ჩვენი შემდგომი შეხვედრა. „არ ვიცი,“- მიპასუხა დაბნეულად. ხელმეორედ შეკითხვის შემდეგ კი იუმორით დააზუსტა: „ჯერ-ჯერობით ინსტიტუტში ოთახი შემინარჩუნეს და ალბათ იქ შეიძლება... ვერ ვარ კარგად... უკვე 75 წელს მივაღწიე“ – თუმცა ადრე ასაკს კი არ უმატებდა, იკლებდა ხოლმე.

იმავე დღეს 17სთ-ზე უნივერსიტეტში, ფიზიკის დიდ აუდიტორიაში თანამშრომელთა შეკრებაზე მისულა, სადაც უნივერსიტეტში მეცნიერების ე.წ. „რეფორმის“ პროექტზე აველინა დავითულიანი (აკად. თენგიზ სანაძის მეუღლე) საუბრობდა. ეს მისი ბოლო კრება იყო. აქაც გულისტკენა...

კვირას შინ სტუმრები ჰყოლია, შემდეგ ბადრი ჭილაძესთან შეთანხმებულია ორშაბათს ინსტიტუტში შეხვედრაზე.

ორშაბათ დილას კი საავადმყოფოში წაუყვანიათ ინსულტის დიაგნოზით. კვირას, გვიან საღამოს, ნ. ამაღლობელი გარდაიცვალა.

დაკრძალვის შემდეგ რა გუნებაზეც ვიყავი, კარგად გამოსცემს ლერმონტოვის ფრაზა: «И жизнь, как посмотришь с холодным вниманием вокруг, - такая пустая и глупая штука».

დაბოლოს, ამაღლობელის ადამიანური სისუსტეები ვერ გადაფარავს მის უდიდეს ნებისყოფას (რაც სახეზეც ეტყობოდა), სამეცნიერო-ორგანიზაციულ და განსაკუთრებით, სტრატეგიულ ნიჭს. მან ჩვენს რესპუბლიკაში, სუსტი სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის (ყოველ შემთხვევაში, ექსპერიმენტულ ფიზიკაში) მიუხედავად, შეძლო სამეცნიერო კვლევების ორგანიზაცია და კვალიფიციური კადრების მომზადება.

საერთოდ, ნოდარი დიდ ყურადღებას უთმობდა ახალი კადრების აღზრდას, მომარაგებას, რეზერვებს. მისი გონება ყოველთვის 5-7 წლით უსწრებდა რეალობას. მუშაობაში მას შეეძლო გამოეყო ძალისხმევის მთავარი მიმართულება. ჩვენც ამას გვასწავლიდა.

მე ამაღლობელის მოწაფე ვიყავი და ბევრი რამ ვისწავლე მისგან. წლების განმავლობაში მისი პიროვნების შარმის ქვეშ ვიყავი. მისი სახე, თვალები, რაღაც შინაგანი სინათლით იყო გასხივოსნებული და რწმუნდებოდა, რომ ის არაჩვეულებრივი ადამიანია, დიდი ინტელექტით. მასთან საუბრის შემდეგ გინდოდა

მეტი მუშაობა, მეტის გაგება, მეტი სიყვარული, მეტი სიძულვილი... მაგრამ ყოველთვის მეტი!

მაღალი, წარმოსადგევი ნოდარი გამოირჩეოდა ადამიანებისადმი განსაკუთრებული ყურადღებით, მუდამ ფიქრობდა და ზრუნავდა მრავალი ადამიანის ბედზე. ის ორჯერ მიიწვიეს აშშ-ში ექსპერიმენტებში სამუშაოდ, მაგრამ ჩვენ ვერ დავგვტოვა...

უაზრო აკრძალვების ჩარჩოებში შეუძლებელი იყო საქმის კეთილსინდისიერად კეთება, რომ კანონი არ დაგერღვია. „ყველა ინსტრუქცია რომ შეასრულო, მაშინ არაფერი არ უნდა აკეთო“ – ამბობდა ნ. ამაღლობელი. ეს ხომ ძველი სიუჟეტია – კარგი ადამიანი ძნელ ადგილზე, მძიმე წლებში. უნდა გავუგოთ, როგორ უჭირდა მას.

ახლა, როცა გავიდა წლები, ხედავ, რომ მისი „სუსტი წერტილები“ შედეგი იყო უზომოდ გაზრდილი პიროვნებისა, რომელმაც ჩვენი ცხოვრებით ნაკვებ ასთავიან ურჩხულთან ბრძოლაში, ადამიანებს ძალზე გაუსწრო, ხოლო შინაგანი მართლობისა და ტკივილისაგან ნიჰილიზში განუვითარდა...

როგორც სჩანს, ნიჭიერ და პატიოსან ადამიანს ავტორიტარულ-ბიუროკრატიული სისტემის პირობებში (კარიერის მწვერვალს მიღწეულსაც კი), არ შეუძლია ქვეყნისათვის (და არა მისთვის) ძალის საჭიროს, ჩაფიქრებულის რეალიზაცია. მაგრამ შეუძლია, პრინციპში, შეინარჩუნოს სუფთა ხელები და წავიდეს ღირსეულად, შესაძლოა იმ იმედით, რომ მას შთამომავლობა დააფასებს, მაგრამ უფრო ხშირად, ამ იმედის გარეშე...

ხასიათი (აკადემიკოსი ალბერტ თავხელიძე)

*О мертвых надо говорить
правду, либо ничего*

Акад. В.Л. Гинзбург

*როცა ნაკლზე, შეცდომებზე არ წერთ,
საკითხავადაც ისე საინტერესო არ არის.
აი, ნახე, როგორ წერენ ფრანგები
თავიანთ დიდ მწერლებზე, მსახიობებზე...
ადამიანური სისუსტე უფრო საინტერესოა
მკითხველთათვის, ვიდრე ქება.*

ეროსი მანჯგალაძე

დუბნაში ჩასვლამდე პროფესორ ალბერტ თავხელიძეს არ ვიცნობდი. ამიტომ, ახალგაზრდობის გამო, თვალში მისი ნაკლოვანებები უფრო მხვდებოდა. თბილისის უნივერსიტეტი ჰქონდა დამთავრებული, მაგრამ ლაპარაკი რუსულად უყვარდა. ვიდრე გავიცნობდი, ამხანაგებმა მითხრეს: თუ ხედავს, რომ ქართველი ქუჩაში უსაქმოდაა ან ერთობა, ვერ იტანს და თავად ესაღმება: «Здравствуйте», თუ კი ხედავს, რომ ბიბლიოთეკაში ან სადმე მუშაობს - მაშინ „გამარჯობათ“ და შეიძლება ხელიც ჩამოართვასო.

1969წ. დუბნის ადმინისტრაციამ გამაფრთხილა, რომ თბილისში გასაგზავნი ოპტიკური აპარატურა (ორი დიდი „გამზომი“ მაგიდა) რკინიგზით შეიძლება დაზიანდეს და ამიტომ კარგი იქნებოდა საბარგო მანქანის გამოგზავნა (ასე წაუღია ერევნის ფიზიკის ინსტიტუტს).

მივწერე წერილი ნ. ამაღლობელს. „მარსიდან ჩამოსული ხომ არ ხარო“ – მომწერა მისმა თანამემწემ, ციალა იოსელიანმა. მაშინ გადავწყვიტე ა. თავხელიძესთან მისვლა.

მეცნიერთა სახლის სამკითხველოში ჟურნალ-გაზეთებს ათვალთვლიერებდა. სახე ალექსილი ჰქონდა, ალბათ გადაღლისგან.

შევედი და ნ. ამაღლობლის სახელით გადავეცი თხოვნა მანქანით დახმარებაზე.

«**Ви** научный сотрудник и должны хорошо соображать...» დამიწყო დამტვრეული რუსულით... მე ისე შეურაცხყოფილად ვიგრძენი თავი, ბოლომდე არც მომისმენია პასუხი.

ბოლოს მე და ჩვენმა ფიზიკოსმა იური თევზაძემ (ამჟამად უნივერსიტეტის პროფესორია), ჩემი ნახაზებით ხის კონტეინერებს წვიმის სახურავი გაუკეთეთ და „გამზომი მაგიდეები“ რკინიგზით გავაგზავნეთ. მათი დახმარებით რამდენიმე თანამშრომელმა სადოქტორო დისერტაცია დაიცვა.

ეს ისტორია ნ. ამაღლობელს რომ შეეჩვილე, „ნუ, ასეთი ხასიათი აქვს, შენც მოერიდე ხოლმე“ - მიპასუხა.

სხედან მარცხ.: დოც. ა. ხელაშვილი, დოც. რ. სალუქვაძე, პროფ. ა. თავხელიძე, ასპ. მ. ჯღარკავა, დოც. ნ. ამაღლობელი, დოც. ფ. ტყეშელაშვილი. დგანან: უმცროსი მეცნ. თანამშრომლები: ვაჟაშვილიძე, მ. ჩარგვიშვილი, ლ. მარკოზაშვილი, შ. შოშიაშვილი, ვ. გოგოხია, ბ. ჭილაძე, მ. ნიორაძე, მ. ჩავლეიშვილი, დ. გერსამია, ვ. ხმალაძე. დუბნა. 1970წ.

იმავე წლებში ღუბნის პლაჟზე რამდენიმე ქართველი ვის-
ენებდით, იქვე სკამზე ვილაცის დატოვებული რადიომიმღები
„სპიდოლა“ იღო. მოვიდა ა. თავხელიძე, გაიხადა, იცურავა,
შემდეგ მორიდებულად ვისაუბრეთ, თუმცა მერაბ ელიაშვილი
(ამჟამად პროფესორია), როგორც მის ოჯახთან დაახლოებუ-
ლი, უფრო თამამად იყო. მე (ბუნებით მელანქოლიური ვარ),
ცხადია, ხმაც არ ამომიღია.

ბოლოს, ყველამ ჩავიცვით და მივდივართ. «А радио кто
из вас забыл?» - მოტრიალდა ა. თავხელიძე. ჩვენ ვუპასუხეთ,
რომ ჩვენი არაა. «А я думал всё время, который из вас такой
дурак, что ходит со Спидолой».

რატომღაც ეს „კომპლიმენტი“ ჩემს თავზე მივიღე, რად-
გან დანარჩენი თეორეტიკოსები მისი მკაცრი ფილტრაციით
იყვნენ დატოვებულნი ღუბნაში სამუშაოდ.

მის ასპირანტებს უზომოდ ეშინოდათ მისი. ისინი გულ-
ნატკენნი დარჩნენ, როცა ერთ-ერთი უკრაინელი ასპირანტის,
ვ. შელესტის დისერტაციის ბანკეტზე მის მშობლებს ცალკე
სადღეგრძელო მიუძღვნა: «За здоровье уважаемых родите-
лей»... შელესტის მამა, მოსკოვში ბრეჟნევის პოლიტბიუროს
წევრი იყო და მან თავის შვილს კიევში თეორიული ფიზიკის
ინსტიტუტი გაუხსნა, პოლიტბიუროდან გაათავისუფლების შემ-
დეგ კი შვილიც გაათავისუფლეს ღირექტორობიდან.

ერთხელ, ასპირანტი ალექსანდრე კვინიხიძე (ახლა საქ.
მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი,
რომელიც ძირითადად, უცხოეთში დიდხანს ცხოვრობდა, ჩვენ
კი მაშინ საშას ვეძახდით), საღამოს 9სთ-ზე შეწუხებული
მოვიდა სასტუმროში, შიოდა და იქნებ რამე გაქვსო. გამი-
კვირდა, ამ დროს პირველ სართულზე ბუფეტიც და სასადილო-

რესტორანიც მუშაობდა, მეცნიერთა სახლის კაფეც იქვე იყო. „ალეკომ დღეს უკვე მნახა მეცნიერთა კაფეში, შემდეგ ქუჩაში და ახლა რომ ქვევით დამინახოს, თბილისში გამაგდებს.“ – შემეცოდა საშა, რადგან ნომერში არაფერი მქონდა და ის იმ საღამოს ვახშმის გარეშე დარჩა.

ა. თავხელიძემ (ისევე როგორც ნ. ამაღლობელმა, რ. სალუქვაძემ, გ. ნიქობაძემ, თ. კოპალეიშვილმა, თ. სანაძემ და სხვა ცნობილმა მეცნიერმა), თბილისის უნივერსიტეტში 1948წ. შექმნილ ფიზიკა-ტექნიკურ ფაკულტეტზე შეიტანა საბუთები. ეს ფაკულტეტი აკადემიკოს პ. კაპიცას ინიციატივით შეიქმნა. შემდეგ პ. კაპიცა ჩამოაშორეს ატომურ ბომბზე მუშაობას (ი. კურჩატოვის მეტოქეს, ბერიასთან მუდმივი კონფლიქტი ჰქონდა). ამიტომ, სამწლიანი მუშაობის შემდეგ ეს ფაკულტეტები ყველგან გააუქმეს, მათი სტუდენტები კი სხვადასხვა ინსტიტუტებში გადაანაწილეს (თბილისის უნივერსიტეტის სტუდენტები მე-4 კურსიდან ფიზიკის ფაკულტეტის რუსული სექტორის მსმენელებს შეუერთეს).

ა. თავხელიძეს თბილისში სამუშაოდ ჩამოსვლა არ უნდოდა - „იქ, მუშაობის ნაცვლად პანაშვიდებზე სირბილი მომიწევსო“, მაგრამ ასაკში რომ შევიდა და მოსკოვის ცხოვრების ტემპით დაიღალა, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტობაზე დათანხმდა. ეს იოლად ვერ გადაწყდა. მე ვიყავი მოწმე, როგორ ურეკავდა წლობით თბილისში ნ. ამაღლობელს ლაბორატორიის ერთადერთ ტელეფონზე, რომელიც დერეფანში იდგა და ნოდარი (ისე, რომ მე ვერ გამეგო), პასუხობდა: „პირველია წინააღმდეგი, მასთან ენები შეაქვთო“... ე. ი. ე. შვეარდნაძეს გულისხმობდა, პარტიის ცკ პირველ მდივანს.

2005წ. ა.თავხელიძე ახალი წლის დღეებში მოსკოვში თავის მოწაფეებთან წავიდა, (აკადემიკოს ვ.მატვეევის ბირთვული კვლევების ინსტიტუტში) და იქიდან შეატყობინა საზოგადოებას, რომ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტობიდან ჯანმრთელობის გამო გადადგა...

79 წლის ასაკში ის მოსკოვის უნივერსიტეტის კათედრის გამგე გახდა და ერთ წელიწადში გარდაიცვალა.

როგორც მეცნიერი ა.თავხელიძე, რასაკვირველია იყო ძლიერი, იშვიათი შრომისმოყვარე, კარგი ფსიქოლოგი, მახვილი თვალის მქონე. წარმოშობით ბაღდადიდანაა (მისი საპატიო მოქალაქეა), თბილისის მე-8 ვაჟთა სკოლა დაამთავრა. ის იყო ვაჟკაცური ბუნების (მე თვითონ ვარ მოწმე, როგორ გადაარჩინა ღუბნაში ქალი ძაღლის დაკბენას). მას არ უყვარდა დაბადების დღის აღნიშვნა და უცხოეთში მივლინებით ემალებოდა მლიქვნელებს. ა.თავხელიძე ორჯერ იყო წარდგენილი ნობელის პრემიაზე, ის ლენინური და სახელმწიფო პრემიის ლაურეატიცაა, აქვს სხვა სახელმწიფო ჯილდოებიც.

რაც შეეხება მის ხასიათს, ნ.ამაღლობელისა არ იყოს, „რა ვქნათ, ასეთი ხასითი აქვს“.

კურჩატოვის მოადგილე (მ.გ. მეშჩერიაკოვი)

*მოგონებები ერთადერთი სამოთხეა,
საიდანაც ვერ გამოვაძევებენ*

ჟან პოლ რიხტერი

მიხეილ გრიგოლის ძე მეშჩერიაკოვი (მეტსახელად „ემ-გე“) „ატომურ პროექტში“¹¹ აკად. ი. კურჩატოვის მოადგილე იყო.

ტაგანროვის რაიონში, კაზაკის ოჯახში დაბადებული, უმაღლესი განათლების მისაღებად ლენინგრადში ლამის ფეხით ჩასულა. ოცდაათიან წლებში ი. კურჩატოვის ასპირანტი გახდა, იქვე დაოჯახდა. შეეძინა ქალიშვილი ტანია, მაგრამ შემდეგ ოჯახი დაიშალა.

ასპირანტი მ. მეშჩერიაკოვი ი. კურჩატოვთან ერთად

ფინეთთან ომის და ლენინგრადის ბლოკადის დროს ბევრჯერ დაიჭრა, მაგრამ ძლიერი ჯანმრთელობით გამოირჩეოდა.

1946წ., გაეროს მისიით, ნახევარი წლით ამერიკაში მიავლინეს. იქ, წყნარ ოკეანეში, ატოლ „ბიკინიზე“ მორიგი ატომური ბომბის აფეთქების დამკვირვებლებს შორის იყო, ამიტომ საბჭოური ბომბის პირველი აფეთქებისას¹² მის მოვალეობაში „ატომური სოკოს“ ზომების შედარება შედიოდა.

თუ მისი კოლეგები – გიორგი ფლეროვი¹³, კირილე შჩოლკინი¹⁴ და ა.ზავენიაგინი¹⁵ ბოლომდე უშუალოდ ბომბთან 30 მეტრიან კოშკზე იყვნენ, მ.მეშერიაკოვი ათიოდე კილომეტრით დაცილებულ ბუნკერში იყო ი.კურჩატოვთან¹⁶, ი. ხარიტონთან¹⁷, ბერიასთან¹⁸ და სხვა ხელმძღვანელებთან ერთად. წარმატებული აფეთქების შემდეგ ბერიას იქ მყოფნი გადაუკოცნია და თან უთქვამს: „თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, რა უსიამოვნებას გადაურჩით, რა გელოდათ, ბომბი რომ არ აფეთქებულიყო“.

მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტობა სწორედ ამ ექსპერიმენტის ჩატარების შემდეგ მიანიჭეს მ.მეშერი-

*გ. ფლეროვი კოტეჯის ეზოში
ი. კურჩატოვთან ერთად*

აკოვს, გ. ფლეროვს, ბ. ჯვალეპოვს და სხვ. 50-იან წლებში ი. კურჩატოვმა „ემ-გე“ ღუბნის ცენტრის ხელმძღვანელად დანიშნა. ის სიმკაცრით გამოირჩეოდა: ერთხელ რკინიგზის ხიდი ხანძარმა მთლიანად გაანადგურა (ხისგან ყოფილა). ამის გამო ღუბნაში მატარებლის მოძრაობა შეწყდა. მ.მეშერიაკოვმა შეუძლებელი შეძლო და ხიდი ერთ დღეში აღადგინა.

მისი სიმკაცრე და უხეშობა ბევრ კოლეგასაც არ მოსწონდა. გადა-

მწვეტი ყოფილა აკად. ბრუნო პონტეკორვოს¹⁹ გამოსვლა 1956წ., პარტიულ კრებაზე: – „მისი ყველას ეშინია“...

ბ. პონტეკორვო (ცენტრში) თბილისის უნივერსიტეტში, 1981 წ.

მასზე ნაწყენი იყო ნ. ხრუშჩოვიც: 1954წ. მ. მეშჩერიაკოვს შესთავაზეს წყალბადის ბომბის²⁰ თემატიკაზე მუშაობა, არცი-მოვიჩის მოადგილის თანამდებობაზე, რაზეც მან უარი თქვა. მ. მეშჩერიაკოვი გაათავისუფლეს ხელმძღვანელი თანამდებო-ბიდან და მეცნიერ-თანამშრომლად ჩამოაქვეითეს. მის ადგილზე კი ყოფილი მოადგილე, ბენედიქტ ჯელეპოვი დანიშნეს. ამიტომ იყო მათ შორის ცუდი ურთიერთობა.

*მარჯვ. ბ. ჯეღლეპოვი, მ. მეშჩერიაკოვი (მე-3),
გ. ფლეროვი (მე-4)*

ამ წლებში, „ემ-გე“-სთან მუშაობდა ნ. ამაღლობელი. იმდენად დაახლოებულან, რომ ნოდარის თქმით, ამაჩქარებელზე (ცხელ დღეებში) ხშირად ტრუსებში მუშაობდნენ.

1967წ., მ. მეშჩერიაკოვი ახლადგახსნილი გამოთვლითი ტექნიკის და ავტომატიზაციის ლაბორატორიის დირექტორად დანიშნეს (მაშინ მე უკვე დუბნაში ვმუშაობდი, ინსტიტუტის დირექტორი კი ნ. ბოგოლიუბოვი²¹ იყო). ნიჭიერ ადამიანს არ გასჭირვებია მისთვის ახალ სფეროში მუშაობა. მას ჯერ კიდევ ამერიკაში ყოფნისას მოსმენილი ჰქონდა „კიბერნეტიკის მამის“, ნორბერტ ვინერის ლექციები.

სხვა დრო იყო. მ. მეშჩერიაკოვი ნაკლებად მკაცრი და უხეში გახდა, მიუხედავად ამისა, როცა ჩემმა ხელმძღვანელმა (ი. კა-

რუავენმა) მთხოვა შევყოლოდი ახალი პროექტით კაბინეტში, შესვლის მომენტში იკითხა: «□□□□ □□□ □□?»...

უყვარდა საქართველო, ქართველები. „მეცნიერთა სახლის“ თითქმის ცარიელ კინოდარბაზში, ძველ, საშუალო დონის ქართულ ფილმს ბოლომდე უცქერდა ხოლმე. მონღოლეთის-თვის განკუთვნილი ექსპერიმენტული დანადგარები („გამზომი მაგიდები“ და სხვ.), მ. მეშჩერიაკოვის ბრძოლის შედეგად თბილისის უნივერსიტეტში მოხვდა. ღუბნაში ერთ-ერთი ჩასვლისას ნ. ამბლობელმა სასტუმროში დილის 9სთ-ზე დამიბარა. დავაკაკუნე და ნახევრადღია კარში ნამძინარევა ნოდარმა მითხრა: „მეშჩერიაკოვმა გუშინ რესტორანში დამპატიჟა, – დიდი ხანია არ დავგილევიაო, – ამიტომ, გადავლოთ დღევანდელი შეხვედრა...“.

ერთ-ერთ კონფერენციაზე, მე და მ. მეშჩერიაკოვი ერთმანეთის გვერდით მოვხვდით. გავესაუბრე უცხოეთის შთაბეჭდილებებზე (ფინეთიდან ახალი ჩამოსული იყო). გაოცებული იყო უცხოელ მეცნიერთა ხელფასებით.

ახლა, ღუბნის სასტუმროს სკვერში, კულტურის სახლის უკან, იმ ძელსკამის ნაცვლად, სადაც მას ფიქრი უყვარდა, მისი ძეგლი დგას.

პროფესორი ვლ. კეკელიძე

*ცხოვრებაში მხოლოდ ორი ტრაგედიაა,
პირველი – როცა ვერ ახორციელებ
სანუკვარ ოცნებას და მეორე,
როცა მიაღწევ მის განხორციელებას
ოსკარ უაილდი*

დუბნიდან დაბრუნების შემდეგ აქტიურად დავიწყე ჩემი შემცვლელის ძებნა. ლაბორატორიას სჭირდებოდა ძლიერი სტუდენტი, V კურსელი. რადგან რუსული სექტორი ყოველთვის ქართულზე უფრო ძლიერი იყო, დეკანის მოადგილეს, გ. ასლანიდს, ვთხოვე დაესახელებინა ორი ფრიადოსანი. „ფოკინა და კეკელიძე“ - მითხრა გ.ასლანიდმა. ვიდრე საბოლოოდ გადაწყვეტილი, ჩემს ოთახში დავბრუნდი და ც.იოსელიანს მოვეთათბირე.

დუბნა. მაღალი ენერჯების ლაბორატორია (IEA)

– არც ფოკინა გვინდა და არც კეკელიძე. რა შენსავით სულ რუს-ქართველა ხალხი მოგყავს, თავისებურად გაჯავრდა ციალა.

სხვა გზა არ იყო, დავურეკე შინ ვ. კეკელიძეს და შევთავაზე ლაბორატორიაში შეხვედრა ღუბნაში გამგზავრებისთვის.

- "Я такие шутки не принимаю" - მიპასუხა და დამიკიდა ყურმილი. მომიწია ფაკულტეტის მდივნისთვის, ელენა პავლოვნასთვის, ყველაფერი ამეხსნა. მან დაურეკა და დეკანატში სასწრაფოდ მოსვლა მოსთხოვა.

მოკლე საუბრის შემდეგ (მას რადიოფიზიკის სპეციალობის დიპლომი ჰქონდა), ვ. კეკელიძეს მივეცი ექსპერიმენტის ავტომატიზაციის დარგში რამდენიმე დანადგარის აღწერა (ჩვენი სპეციფიკის გასაცნობად). ერთი კვირის შემდეგ საქალაქე დამიბრუნა და აღელვებულმა, ამ მიმართულებით მუშაობაზე უარი მითხრა. იქვე მთხოვა, იქნებ ფიზიკის მიმართულებით დაერთო ნება ნ. ამალლობელს.

ყველაფერი ნ. ამალლობელს მოგახსენე. თუ არ ვცდები, იქვე იყო რ. სალუქვაძე და გადაეწყვიტეთ, გამოსაცდელად ჩატარებინა სემინარი ფიზიკის ერთ-ერთ საკითხზე.

ერთი კვირის შემდეგ ხუთიოდე კაცმა მოვისმინეთ ეს სემინარი და ვ. კეკელიძე ისე წავიდა ღუბნაში, ერთი დღეც არ უმუშავია თბილისში მომუშავე ექსპერიმენტატორის მძიმე პირობებში.

რამდენიმე წელიწადში მან მიიღო საქართველოს სახელმწიფო პრემია (თანავტორებთან ერთად), იქვე დაოჯახდა, დაიცვა საკანდიდატო, შემდეგ სადოქტორო დისერტაცია.

ახლა ღუბნაში პროფ. ვლადიმერ კეკელიძე მაღალი ენერგიების ფიზიკის ლაბორატორიის (ე.ი. ინსტიტუტის) დირექტორი და ცნობილი საზოგადო მოღვაწეა.

ნ. ამალლობელის დაკრძალვაზე უნივერსიტეტში სამგლოვიარო მიტინგზე ვ. კეკელიძე სიტყვით გამოვიდა, როგორც ღუბნის საერთაშორისო ინსტიტუტის დირექციის წარმომადგენელი.

ბოლო სიტყვაობა

*ყველა ადამიანი მონაწილეობს ისტორიის შექმნაში,
მაშასადამე, თვითეული ჩვენთაგანი, თუნდაც
მცირედენი წვლილით, ვალდებულია ხელი
შეუწყოს მის სილაძაზეს და ხელი შეუშალოს
მის მეტ უმსგავსებას*

ჟ. ლამეტრი

ნახევარ საუკუნეზე მეტი გავიდა, მას შემდეგ, რაც ნ. ამალლობელმა (1963წ.) თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფიზიკის ახალ, თანამედროვე მიმართულებას ჩაუყარა საფუძველი. 2015 წელი კი ინსტიტუტისათვის საიუბილეოა – მისი დაარსებიდან (1980წ.) 35 წელი გავიდა.

დღეს ეს მიმართულება მისი მოწაფეების მიერ წარმატებით ვითარდება და სხვადასხვა ქვეყნებთან თანამშრომლობის დონეზეა გასული.

ექვსგარეშეა, ეს საერთაშორისო აღიარება დიდი კოლექტივის მრავალწლიანი, დაბაბული შრომის შედეგია. მის უკან დგას ისტორია, ტრადიციები, ვილაცის მხარდაჭერა, კვლევითი ინსტიტუტის ფართო და მდიდარი შესაძლებლობები.

ნახევარი საუკუნე საკმარისი ღროა, რომ გავლილ ეპოქას რეტროსკოპიული მზერით გადავხედოთ. ჩვენთვის განსაკუთრებით ძნელი იყო პირველი 10-15 წელი, როცა ყველაფერი ენთუზიაზმით, პირველად კეთდებოდა, მატერიალური რესურსების, დაფინანსების, კადრების და გამოცდილების გარეშე.

„ჩვენ, უფროსობამ, კიდევაც რომ დავივიწყოთ თქვენი თავდადება და ღვაწლი, თქვენივე ამხანაგები არ დაუმეებენ ამას“ – გვარწმუნებდა ნოდარი ერთ-ერთ კრებაზე „უძრავობის პერიოდის“ უმძიმეს, 1978წ., როდესაც ინსტიტუტის გახსნის, „შტატების“, კვლევების დაფინანსების უკვე აღარავის სჯე-

როდა. ამ ფრაზაში კარგად ჩანს მადლიერების კულტურის განსაკუთრებული ადგილი ჩვენს ცხოვრებაში. მართლაც, ენთუზიასტების თავდადებული შრომა ისტორიის საკუთრება გახდა. ისტორია კი უბრალოდ, მეცნიერების განხრა როდია – ის ჩვენს სინდისს აღვიძებს.

იმედი მაქვს, მკითხველი არ დამძრახავს, თუ მოგონებების დასრულებისას რამდენიმე აბზაცს დავუთმობთ ჩვენი სამეცნიერო კოლექტივის წევრებს, განსაკუთრებით კი – ტექნიკურ, მომსახურე პერსონალს, რომლის უანგარო პროფესიონალიზმს დიდი მნიშვნელობა აქვს ექსპერიმენტატორისთვის. მაინც, რა იშვიათად ვინხენებთ ამ ადამიანებს...

ეს იყო მეორე მსოფლიო ომის დროს, ორმოციან წლებში დაბადებული თაობა, რომელმაც პატიოსნად, კარგად ზიდა ჯვარი ძნელ გზაზე. სიძნელეებთან ჭიდილში, ფიზიკური და მორალური ძალების უკიდურესი დამაბვის შედეგად, ზოგს ჯანმრთელობის, ზოგს – ოჯახური პრობლემები შეექმნა, ბევრი კი სრულიად ახალგაზრდა გარდაიცვალა. წიგნის ფორმატის გამო ზოგიერთი მათგანი ტექსტში (ან ილუსტაციებში) ვერ მოხვდა²²:

ბ. ალადაშვილი, ო. ბართაია, ი. ბალათურია, ა. გავაშელი, ს. გოგილიძე, გ. დევიძე, გ. ერისთავი, შ. ესაკია, თ. თოფურია, ი. თულიანი, თ. კვაჭაძე, გ. კურატაშვილი, ა. ლიპარტელიანი, ნ. ლომიძე, მ. მარგველაშვილი, ი. მაჩაბელი, გ. მაჭარაშვილი, ი. მინაშვილი, დ. მირიანაშვილი, ზ. მერებაშვილი, ა. მესტვირიშვილი, ზ. მენთემაშვილი, ზ. მეტრეველი, ა. მჭედლიშვილი, დ. მჟავია, ქ. ნატროშვილი, თ. როგავა, ტ. სახელაშვილი, მ. ტაბიძე, გ. ტატიშვილი, ა. ტომარაძე, კ. ტურაშვილი, ვ. ქართველიშვილი, რ. შანიძე, ლ. ხარხელაური, დ. ხელაშვილი, მ. ჩაჩხუნაშვილი, ე. ჩიქოვანი, გ. ჯაფარიძე, გ. ჯბუტი, დ. ჯინჭარაძე, ვ. ჯორჯაძე;

ინჟინერ-ტექნიკური და ადმინისტრაციული პერსონალი:
ქ. ავალიანი, ი. ანდლულაძე, ჯ. ასათიანი, ც. აროშვილი,
დ. ახვლედიანი, ლ. აფაქიძე, ე. ბარათაშვილი, მ. ბასილია,
ჯ. ბუჟგულაშვილი, ზ. გობრონიძე, ლ. გოგიტიძე, ლ. გოგუ-
აძე, ლ. გვენეტაძე, ი. გურგენიშვილი, ვ. დავითაშვილი,
ვ. დვალი, ნ. დუდინოვა, ნ. ენდელაძე, ლ. ეიჩისი,
გ. ვაშაკიძე, გ. ვარაზი, ზ. იაშვილი, კ. ლუხავა, ე. მანავაძე,
ლ. მირიანაშვილი, ქ. მიქაძე, ნ. მელაშვილი, გ. მელითაური,
ი. ნოვიკოვი, ნ. ნოზაძე, ა. პავლოვსკაია, მ. რაზმაძე, ც. სარიშვილი,
ა. სიდელნიკოვი, ზ. სვეტლიჩნაია, ე. სხილაძე, ბ. ტოკვი,
ი. ტრეკოვი, გ. ტყეშელაშვილი, ნ. ქადაგიძე, გ. ქავთარაძე,
რ. ხომერიკი, ს. ცირეკიძე, ჯ. ჩუბინაშვილი, ც. ჩხეიძე, ლ. შუბ-
ლაძე, დ. ჭავჭავანიძე, ბ. ჭანკოტაძე, ს. ჯოჯუა, ლ. ჯულაყიძე;

თქვენს წინაშეა ჩვენი თაობის ცხოვრება, სავსე ძიებით,
გულისტკენით, შეცდომებით და მიგნებებით – ნამდვილი
ცხოვრება. ახალ თაობასთან შედარებით, ჩვენ უფრო მიაშიტნი
ვიყავით. ამასთან, ყოველი თაობა ჯიუტად ცდილობს მისცეს
შთამომავლობას რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია თავის თავზე,
იმის რწმენით, რომ ამ გზით დიდი ხნით (თუ მუდმივად არა)
გააგრძელებს თავის ყოფნას ქვეყანაზე...

დაბოლოს, ბოდიშს ვუხდი იმ ოჯახებს, რომელთა ღირსე-
ბასაც, შესაძლოა უნებურად, ჩრდილი მიადგა ჩემი „ბიოგრა-
ფიული ნარკვევების“ გამოქვეყნებით.

¹ ლევ ლანდაუ – თანამედროვეობის გამოჩენილი ფიზიკოსი (დაბ. 1908წ.), ნობელის პრემიის ლაურეატი, სსრკ მეცნ.აკადემიის აკადემიკოსი, სოც.შრომის გმირი. დაიბადა ბაქოში. მამა შეძლებული ინჟინერი იყო, დედა – პროფესორი. ბაქოს ეკონომიკური ტექნიკუმის დამთავრების შემდეგ სწავლა ლენინგრადის უნივერსიტეტში გააგრძელა. 1927 წელს მიაღწინეს უცხოეთში, მათ შორის, ნ. ბორთან. 1937 წელს უნდა დაწვეულიყო “ფიზიკოსთა საქმე”, ამიტომ დააპატიმრეს, მაგრამ აკად. პ.კაპიცას ძალისხმევით, მალე გაანთავისუფლეს. ატომური ბომბის გათვლებში მისი წვლილიცაა, მაგრამ არ სურდა ტექნიკის განხრით მუშაობა. ამიტომ დაავალა შუამავლობა და საავტორო უფლებები გადასცა ახალგაზრდა ბ. ზელდოვიჩს, რომელიც შემდგომ სამეზის სოც. შრომის გმირი გახდა.

1962 წლის იანვარში მის საყვარელ მოწაფეს – სემიონ (სიომა) გერშტეინს (ამჟამად ცნობილ აკადემიკოსს), ღუბნაში ცოლი ვაცილდა და სიომა მძიმე დეპრესიაში ჩავარდა. ლანდაუ გაემგზავრა მის სანახავად, მით უმეტეს, ღუბნის ფიზიკოსებიც დაჟინებით სთხოვდნენ სემინარზე ჩასვლას. გაემგზავრა ერთ-ერთი მოწაფის ავტომანქანით (სადაც მოყვა ავტოკატასტროფაში). ავტოკატასტროფის შედეგად დაინვალიდა. ამავე წელს მისცეს ნობელის პრემია. ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვალა 1979 წელს.

მეუღლე კორა დრობანცევა, ქიმიკოსი, ულამაზესი, ძლიერი ხასიათის ქალი იყო. მათ ღარნათ ერთი შვილი – ივორი. კორამ დარჩენილი სიცოცხლე მოგონებების წერას მონაწილეობა და 16 წლის შემდეგ გარდაიცვალა.

² მსტისლავ როსტროპოვიჩი (დაბ. 1927წ., ბაქო) – თანამედროვეობის გამოჩენილი ვიოლონჩლისტი, ღირიყორი და საზოგადო მოღვაწე. დაიბადა მუსიკოსების შეძლებულ ოჯახში. მამის გარდაცვალების შემდეგ გაუჭირდა ცხოვრება, ისწავლა საყოფაცხოვრებო ტექნიკის რემონტი. 1951წ. მიიღო სახელმწიფო, 1964წ. – ლენინური პრემია. ბრეჟნევის მმართველობის წლებში (მწერალ სოლჟენიცინის მხარდაჭერის გამო)

შეუზღუდეს საკონცერტო მოღვაწეობა. გენიალური მუსიკოსი იტანჯებოდა პროვინციებში ჩატარებული კონცერტებით. დაიწყო ლოთობა...

1974წ. იბულებული გახდა დაეტოვებინა ქვეყანა. 4 წლის შემდეგ კი მეუღლესთან ერთად ჩამოართვეს სსრკ მოქალაქეობა. აშშ-ში როსტროპოვიჩმა დიდი აღიარება მოიპოვა. გახდა ბევრი ქალაქის საპატიო მოქალაქე, მსოფლიოს 11 ქალაქში დაიღო ბინა. გორბაჩოვის ინიციატივით დაბრუნდა მოსკოვში. ვარდაიცვალა 2007წ.

მეუღლე ვალინა ვიშნევსკაია (პირველი ქმრის გვარია) ცნობილი საოპერო მომღერალი, სსრკ სახალხო არტისტი, ძლიერი ნებისყოფის, ულამაზესი ქალი იყო. დაწერა საინტერესო მოვონებები. ის 85 წლის ასაკშიც (ვარდაცვალებამდე) მუშაობდა მის მიერ ჩამოყალიბებულ საოპერო სასწავლებელში. დარჩა ორი ქალიშვილი.

³ ვოლვის მეორე ნაპირზე 1942 წლამდე ატუპოლევის და ა. მიქოიანის მიერ შექმნილი №30 ავიაქარხანა მუშაობდა, სადაც ჰიდროთვითმფრინავებს ცდიდნენ, ომის შემდეგ კი ტყვე გერმანელი ავიაინჟინერები მუშაობდნენ. „მოსკოვის ზღვის“ ადგილზე იყო ქალაქი კორჩევი და ასამდე სოფელი. ეს ტერიტორია ბერიას საყვარელი სანადირო ადგილი ყოფილა, ამიტომ ციკლოტრონი ააშენა აქ.

⁴ პატიმრების გარდა დუბნას აშენებდნენ... ბალტიისპირეთის მეძავეები, რომლებიც ომის დროს გერმანელებთან თანამშრომლობდნენ.

⁵ მსტისლავ კელიში (დაბ. 1911წ., რიგა) - გამოჩენილი მათემატიკოსი, სსრკ მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი (35 წლის ასაკში), სამგზის სოც. შრომის გმირი. ამ წოდებით დაჯილდოებული იყო მხოლოდ 11 მეცნიერი: ტუპოლევი, სახაროვი, კურჩატოვი, ილიუშინი, ალექსანდროვი, შჩოლკინი, სლავსკი, ვანიკოვი, ზელდოვიჩი, ხარიტონი და დუხოვი. 1973წ. ოპერაციის შემდეგ დაკარგა შრომის უნარი და 64 წლის ასაკში მოითხოვა (არ უშვებდნენ), მეცნ. აკად. პრეზიდენტობის თანამდებობიდან ვათავისუფლება.

⁶ ნიკოლოზ გოვორუნი (დაბ. 1930წ.) – მათემატიკოსი, სსრკ მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი. ბავშვობა სამამულო ომის დროს ოკუპირებულ ლუგანსკში (უკრაინა) გაატარა. დაიჭრა ფეხში, მკურნალობდა საქართველოში. დიდხანს მუშაობდა დუბნაში გამოთვლითი ტექნიკის ლაბორატორიის დირექტორის მოადგილედ, სადაც მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა ეკმ „ბესმ-6“-ის პროგრამული უზრუნველყოფა.

⁷ პირველი საბჭოთა მინი-ემ და საერთოდ, მიკროელექტრონიკის მიმართულების შექმნაში, დიდად ფილიპ სტაროსის (1917-1979წწ.) ღვაწლი. ეროვნებით ბერძენი, ის მუშაობდა აშშ-ში ატომურ პროექტზე (მისი ნამდვილი გვარია ალფრედ სარანტა). როგორც ბერიას აგენტი, ის 1950 წლიდან გამოიქცა ქ. პრაღაში, ხოლო 1956 წელს მიიწვიეს სამუშაოდ ქ. ლენინგრადში. მალე მარშალ დ. უსტინოვის მხარდაჭერით ის გახდა ზელინოგრადის (მოსკოვის ოლქი) მიკროელექტრონიკის კომპლექსის ინიციატორი. ჩინოვნიკთა ინტრიგების გამო სიცოცხლის ბოლო წლებში მუშაობდა ქ. ვლადივოსტოკში.

⁸ ილია ვეკუა (დაბ. 1907წ., სოფ. შეშელეთი) – სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, სოც. შრომის გმირი. 1951 წლამდე თბილისში მუშაობდა. 1950წ. მიღებულ სტალინურ პრემიას მალე მოჰყვა საქ. კპ ცკ პარტიული სასჯელი (აკად. ნ. მუსხელიშვილთან ერთად) „კადრების დაწინაურებაში შეცდომებისთვის“. ი. ვეკუამ მუშაობა დაიწყო მოსკოვის ოლქში (ЦАГИ), შემდეგ გახდა ნოვოსიბირსკის უნივერსიტეტის რექტორი. თბილისში 1965წ. დაბრუნდა. იყო თსუ რექტორი, თსუ გამოყენებითი მათემატიკის ინსტიტუტის მეცნ. ხელმძღვანელი, მეცნ. აკადემიის პრეზიდენტი. სიცოცხლის ბოლო წლებში ოპერაციის გამო საუბარი უჭირდა. ამ წლებში დაწერილმა მისმა მონოგრაფიამ სსრკ სახელმწიფო პრემია მიიღო. გარდაიცვალა 1977წ.

⁹ გამოჩენილ მათემატიკოსს, მოსკოვის მათემატიკური სკოლის ფუძემდებელს, ჩინებულ პედაგოგს, აკად. ნ.ნ. ლუზინს მისი მოწაფეების, აკადემიკოსების: ა. კოლმოგოროვის, ლ. პონტრიაგინის, პ. ვინოგრადოვის და სხვათა ინიციატივით 1936წ. „საქმე“ შეუქმნეს. ნ. ლუზინი ი. სტალინის ჩარევის შემდეგ ცოცხალი გადარჩა, მაგრამ დარჩენილი 14 წელი უმუშევარი, ყველასგან ვარიყული იყო.

¹⁰ სისტემის მთავარი კონსტრუქტორი, დუბნელი ვ. კოტოვი, რომელიც მ. მეშჩერიაკოვის მხარდაჭერით ცდილობდა ნაშრომი პირდაპირ სადოქტორო დისერტაციაზე წარედგინა, თბილისში ყოფნისას მიმტკიცებდა, რომ მთავარია მივლინებები, პრემიები, შრომები და არა ხელსაწყოს მუშაობა.

¹¹ ატომური ბომბის მოქმედების პრინციპი პირველად აკად. ნ.სემიონოვმა ჩამოაყალიბა 1940წ. წერილში, რომელიც მან გაავრცელა... ნავთობის სახალხო კომისარიატში, სადაც წერლი დაკარგეს.

¹² ატომური ბომბის პირველი გამოცდა ჩატარდა 1949წ. 29 აგვისტოს, ორშაბათს, დილის 7სთ-ზე, ყაზახეთში ქ. სემიპალატინსკიდან 100კმ-ზე, უდაბნოში განლაგებულ პოლიგონზე. ატომ „ბიკინიზე“ კი – 1946წ. მოდა ბიკინის ტარებაზე სწორედ ამ ექსპერიმენტის სოციალური შედეგია.

¹³ გიორგი ფლეროვი (დაბ. 1913წ., როსტოვი დონზე) – აკად. (1968წ.), სოც. შრომის გმირი, ოთხგზის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი.

¹⁴ შჩოლკინი კ.ი. (დაბ. 1911წ., თბ.) – მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, სამგზის სოც. შრომის გმირი, ციმბირში ქვეყნის რაკეტულ-ბირთვული თავდაცვითი ფარის შემქმნელი (მისი ძველი ვაკე-საბურთალოს შემაერთებელ ვზაზე, ფიზიკის ინსტიტუტთან 2010წ. დაშალეს). ძალზე პრინციპული იყო; გამალებული შეიარაღების წინააღმდეგ გამოვიდა სრუშჩოვის და მიქოიანის წინააღმდეგ. მინისტრი ე. სლავსკი ამოშალა ლენინური პრემიების სიიდან. ამიტომ, არ აირჩიეს აკადემიკოსად, ჩამოაცილეს საქმეს. დაუნიშნეს მცირე პენსია, არ აღუნიშნავთ არც ერთი მისი იუბილე. ბოლო წლებში მოსკოვში კითხულობდა ლექციებს. გარდაიცვალა 49 წლის ასაკში.

¹⁵ ზავენიაგინი ა.პ. (დაბ. 1901წ., ტულის გუბერნია) – იყო მძიმე მრეწველობის მინისტრის (ს. ორჯონიკიძის) მოადგილე. მისი თვითმკვლელობის შემდეგ ნორილსკის კომბინატის დირექტორობა დაავალეს. შემდეგ გახდა სსრკ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე. იგი გამოირჩეოდა განსაკუთრებული პატიოსნებით და ჰუმანური თვისებებით.

¹⁶ ი.კურჩატოვამდე ატომური პროექტის ხელმძღვანელობა ნილს ბორს შესთავაზეს. 1949 წლიდან ი.კურჩატოვი (ბერიასთან ერთად) სსრკ საპატიო მოქალაქე იყო.

¹⁷ ხარიტონი ი.ბ. (დაბ. 1904წ., პეტებურგი) აკადემიკოსი, სამგზის სოც. შრომის გმირი. ახალგაზრდობაში მუშაობდა რეზერფორდთან (კაპიცასთან ერთად). 50 წელი იყო არზამას – 16-ის (ამჟამად ქ. საროვი) ატომური ცენტრის მეცნიერ-ხელმძღვანელი. მას მამა დაპატიმრებული ჰყავდა. დედა უცხოეთში გაიქცა. „ატომურ პროექტზე“ მუშაობისას, უსაფრთხოების მიზნით, გამოუყვეს მეფის სალონ-ვაკონი. გამოირჩეოდა თავაზიანი მანერებით და იშვიათი პატიოსნებით, სივამხდრით. 1982წ. ხელმძღვა-

ნელობდა ზემოდალ სიხშირეზე მოქმედი კოსმოსური იარაღის შექმნას. გარდაიცვალა 93 წლის ასაკში.

¹⁸ საბჭოური წყალბადის ბომბიც ლ.პ. ბერიას კურატორობით შეიქმნა, ამიტომ ის ვერ დახვრიტეს მის პირველ გამოცდამდე (1953წ. 12 აგვისტო).

¹⁹ პონტეკოროვო ბ.მ. (დაბ. 1913წ., პიზა, იტალია) – აკადემიკოსი. მუშაობდა ენრიკო ფერმისთან იტალიაში. 1938 წელს დაქორწინდა შვედ მარინა ნორდბლომზე. 37 წლის ასაკში, აშშ-ში გერმანელი ფუკსის (რომელმაც 1945წ. გადმოსცა ატომური ბომბის ნახაზები საბჭოთა კავშირს) დაპატიმრების შემდეგ გადმოსახლდა ლუბნაში. უყვარდა საქართველო. გარდაიცვალა 80 წლის ასაკში.

²⁰ წყალბადის ბომბის პირველი გამოცდა 1953წ. ჩატარდა. ამავე წელს გახდნენ აკადემიკოსები: ა. სახაროვი, ნ. ბოგოლიუბოვი, ი. ხარიტონი, ა. ალექსანდროვი და სხვ.

²¹ ბოგოლიუბოვი ნ.ნ. (დაბ. 1909წ., ნიჟნი ნოვგოროდი) – აკადემიკოსი, ორუზის სოც. შრომის გმირი. არზამას-16-ში მუშაობდა „ატომური პროექტის“ თეორიულ გათვლებზე. ლუბნის საერთაშორისო ინსტიტუტის დირექტორი 1965-1988 წლებში. დარჩა ორი შვილი.

²² საუკეთესო, 1986-1988 წლებში ინსტიტუტის თანამშრომელთა რიცხვი 300 კაცს აღწევდა. აქ ჩამოთვლილია მხოლოდ ჩემი კოლეგები და უშუალო ხელქვეითები, რომელთაც, როგორც ექსპერიმენტატორი, კარგად ვიცნობდი.

